

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK
ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK
FOLYÓIRATA

L. ÉVFOLYAM
4. SZÁM

BUDAPEST, 1937.
ÁPRILIS

SZERKESZTŐSÉG,
hová a lap szellemi részét illető
minden közlemény küldendő:
Budapest,
I. ker., Menkina János-u. 8/b.
II. em. 3.
Kéziratokat nem adunk vissza.

SZERKESZTI:
MOLNÁR OSZKÁR

Tagsági v. előfizetési díj évenként 8 P.
Az egyesülettel és a lappal kapcsola-
tos minden befizetés 48.627. sz. csekk-
lapon történhet. (A csekk száma tulaj-
donosa: Tanítóképző-intézet Tanárok
Országos Egyesülete). Reklamációk
Pócza József pénztáros címére Bpest,
VI., Munkácsy M.-u. 26. küldendők.
HIRDETÉSEK MEGEGYZÉS SZERINT

Mindent másokért.

Gyakran találkozom a Stefánia-úton egyik régi ismerősömmel, Balázs Endre ny. tanítóképző-int. tanárral. Messziről megismerem lassú, meggondolt járásáról, fehér szakálláról, viseletes kabátjáról. Különösen déltájban és este szoktam őt látni, amikor befordul az egyik mellékutca szerény kis étkezőjébe. Sokszor elgondolkoztam rajta, hogy vajjon mi lehet az oka annak, hogy olyan szűkösen kell élnie, ahogy az öltözete és körülményei mutatják? Hiszen elég hosszú ideig működött példás szorgalommal, nagyszerű eredménnyel. Iglón, Mármaroszigeten, Znión, Modorban, Cinkotán évtizedek tanítónemzedéke nőtt fel keze alatt. Dehát úgy látszik, a nyugdíj kevés — gondoltam s fanyar megnyugvással tettem hozzá magamban: tanársors.

Nemrégén aztán megoldódott előttem életének látszólagos rejtélye. Egy hihetetlennek látszó hír kelt szárnyra tanári körökben s jutott el hozzám is, kb. másfél évvel ezelőtt. Eleinte nem akartuk komolyan venni, de most, amikor hivatalos helyről is megerősítették valóságát, nem tehetünk mást, mint hogy a legmélyebb csodálattal és tisztelettel övezzük körül öreg kollégánk nagylelkű tettét, hőssé növekedett, megfáradt alakját. A hír rövid, mindössze ennyi: „Balázs Endre ny. áll. tk. int. tanár a budapesti kegyesrendi főgimnáziumnál 50.000 pengős alapítványt tett abból a célból, hogy annak kamataiból az iskola igazgatósága szabad belátása szerint 200—200 pengős ösztöndíjakat juttasson szegénysorsú tanulóinak.”

Balázs maga is a piaristák iskoláiban végezte a középiskolát. Kecskeméti gimnáziumukban érettségizett 1878-ban. Szegény diák volt, akinek csak a legnagyobb küzdelem és megerőltetés árán lehetett tanulnia. S a mellett, saját említése szerint, pajkos és féktelen gyermek is volt, akit csak szerzetestanárai atyai türelme és jóindulata tudott komoly, kötelességtudó emberré nevelni. Küzdelmes diákéveinek emléke végigkísérte egész életét s lassan megérlelte bene azt a fájdalmas meggyőződést, hogy legnyomorultabb teremtés a világon

a tehetséges, becsvágygal teli szegény diák. E meggyőződés egyszer csak elhatározássá kristályosodott benne s rabul ejtette egész életét. Takarékoskodott, fillért-fillérhez rakott, hogy esztendők szívós kitartásával olyan alapítványt tehessen, amellyel néhány szegény diáknak megaranyozza ifjúsága napjait. A háború előtt már jelentékeny összege volt együtt, de azt a viharos idők semmivé porlasztották, úgy, hogy a háború után új erővel, új igyekezettel, új hittel kellett neki hozzálátnia a mostani összeg előteremtéséhez. A mellett, mióta Budapesten van, 15 év óta, évről-évre rendszeresen ruhaneműt és nagyobb összeget adott egy iskola szegény diákjai számára. S mikor végre együtt volt a pénz, annak a tanári rendnek kezébe tette le, amelynek jóságáért mindig hálás volt, s amelynek független, igazságos ítéletében legjobban megbízott. Nem is kötözte meg semmiféle föltétellel az adományozó testület kezét. Mindössze azt kívánja, hogy egy-egy ösztöndíj 200.— P legyen s hogy szegény fiúk kapják.

50.000 P! Micsoda hatalmas, szinte beláthatatlan összegű pénz ez a magunkfajta, szegény tisztviselőember szemében. Még öröklött vagyonból, vagy könnyen szerzett ezrekből is nagy áldozatkészség volna ennyit jótékony célra juttatni, hát még így! *Balázs* Endre fejedelmi adománya hosszú esztendők verejtékes munkájáról, folyton megújuló áldozatáról, önként vállalt, megszentelt szegénységéről beszél. Micsoda gígászi erő, felmagasztosult akarat, törhetetlen szilárdság kellett célja megvalósításához! Ahhoz, hogy szerény tanári nyugdíjából egyszer csak együtt legyen ez a roppant összeg, aszkéta életet kellett vállalnia. S vállalta is. Mi, akik régen ismerjük, tudjuk róla, hogy odaáldozta érte a jó falatját, új ruháját, lelke kultúrsumját, úri igényeit. Meglopta egészségét, hátralevő éveinek életerejét, lemondott a jelen minden szépségéről, apró örömeről.

Olyan előttem, mint a nemzeti áldozatkészség megelevenedett szobra. Mert ez a márványba kívánczoló alak többet is megtestesít magában, nemcsak a szegény diákok gazdaglelkű pátronusát. Meg-elevenedik rajta keresztül a régi, boldog Magyarország vérzőszívű fiának látnoki ereje, amint a romokról szétekintve, bizva tekint boldogabb idők elé. A Rákóczik, Széchenyik s a magyar sors ismeretlen mártírjai áldozatának visszfénye csillan meg nagylelkűségében. Felidézi előttünk azoknak a halhatatlanoknak emlékét, akik feláldozták magukat cseppenként vagy egyszerre; akik odaadták fiatalágukat, boldogságukat, reménységüket; akik elégették magukat halálos hon-szerelmük égő tüzeiben, semmikké váltak, hogy a lelkesítő eszme, a felismert cél az ő elmúlásukon keresztül ragyogja be a jövőt. Látom benne az apostoli lelkű magyar tanárt, akinek tettvégya és kötelességtudata nem lahkadt el, ha hatadráját odahagyta is. Most is csak egy gondolat tölti be lelkét: szövögetni a szebb jövőt, sorakoztatni a holnap hőseit.

Ismeretlen, névtelen, csendesszavú hőse a magyar jövőnek, örök példája az áldozatok hétköznapijaiba temetkező magyar jelennek, köszöntelek! Tudom, hogy halk szavam nem ér el messzire, hogy min-

denki tudomást vehessen a Te hősi életed nagy tettéről, de Hozzád, Magadhoz talán eljut. Érezd meg belőle a magyar tanárság háláját, tiszteletét, hódolatát és büszkeségét! Légy áldott!

y.

A közgazdaságtani és társadalmi ismeretek tanításának módja a tanítóképző-intézetekben.

Amióta a közgazdasági és társadalmi ismeretek sajátosságos és mozgalmas korunk sürgető szavától is hajtva, a tanítóképző-intézetek tantárgyai között helyet kaptak, nem először esik szó tanításuk módjáról. E kétségtől nagyfontosságú kultúryanag tanításának kérdése ismétlenül tárgyát képezte az egyesületünk keretében folyó módszeres megbeszéléseknek, tanításának módjára nézve pedig több, igen értékes tanulmány jelent meg egyesületünk folyóiratában. Ez utóbbiak közül *Jankó László* a legutóbbi időkben megjelent két, alapos didaktikai felkészültségről tanúskodó és a közgazdasági ismeretek tanításával nem foglalkozó tanárookra nézve is rendkívül tanulságos cikke érdemel megemlítést. A közgazdasági ismeretek tanítása módszerének műveléséről beszélve, nem volnánk teljesek, ha e helyen *dr. Horn József* áll. felső kereskedelmi iskolai igazgató nevét meg nem emlitenők. A középfokú iskolák tanulóinak értelmi színvonalához mért, világosan megfogalmazott tankönyvei, a közgazdaságtan tárgyára, tanításának módjára vonatkozó előadásai és egyéb írásai a közgazdaságtan tanításával és a közgazdaságtan kérdései iránt érdeklődők előtt egyaránt jól ismertek. Még *Rakitovszky István* gyakorló felső kereskedelmi iskolai tanár nevét kívánom felemlíteni, kinek a mult esztendőben *Közgazdasági pedagógiai és nemzetnevelési alapelvek* címen megjelent komoly tanulmánya, a közgazdaságtan tanításával foglalkozók és a pedagógiát művelők érdeklődésére egyaránt számot tarthat.

Azt hiszem, hogy mindenki természetesnek fogja találni, hogy akkor, amidőn a közgazdaságtan tanításának módjával behatóbban foglalkoztam és az erre vontkozó eredményeket számonvettem és összeállítottam, figyelemmel voltam, illetőleg felhasználtam mindazon értékes megállapításokat, melyeket a módszernek, nálamnál hosszabb gyakorlattal és tapasztalattal bíró szakavatott művelői lefektettek. Ezt azért tartom szükségesnek hangsúlyozni, mert távol áll tőlem oly dolgokat, melyek már régebben megállapítást nyertek, az újság színezetével felruházni. A közgazdasági és társadalmi ismeretek tanításáról való mondanivalóm inkább szerény kísérletnek tekintendő, mely helyenként kiegészítve rövid idő alatt szerzett tapasztalataimmal összefoglaló, áttekintésre alkalmas képet kíván nyújtani mindazon megállapításokról és eljárásokról, melyek azon a fokon,

amelyen a szóban lévő ismereteket a tanítóképző-intézetekben tanítjuk, eredményesen alkalmazhatók.

1. A közgazdaságtani ismeretek jelentősége. A művelt ember érdeklődési köre nem szorítkozhat csupán a közvetlen környezetében található dolgokra és lejátszódó jelenségekre. Az öntudatosan szemlélődő és az életben nyitott szemmel járó ember szellemi igényeit nem elégítik ki pusztán csak a hivatásával szorosan összefüggő tárgyak és a mindennapi életben előforduló események ismerete. Különösen a világháború és még inkább az azt követő zavaros állapotok, majd a nyomasztó és súlyos gazdasági helyzet oka annak, hogy az ember érdeklődése számos új irányban megnyilatkozott. A súlyos gazdasági helyzet veti fel a közgazdasági kérdések tanulmányozásának szükségességét és irányítja, mindinkább fokozottabb mértékben, a figyelmet a közgazdasági ismereteknek a nevelés szempontjából is, rendkívüli fontosságára.

Érdekes és korunkra mindenesetre jellemző tünet, hogy napjainkban mennyi, a közgazdaság kérdéseivel foglalkozó könyv hagyja el a sajtót. De nemcsak a szakirodalomban, hanem egyéb olvasmányainkban is mindgyakrabban találkozunk oly fogalmakkal, szavakkal és kifejezésekkel, melyek kellő megértése közgazdasági és szociológiai műveltséget tételez fel. Ezért kell, hogy elavultnak és helytelennek minősítsük azt a, bizonyos körökben még ma is elterjedt fel fogást, hogy közgazdasági ismeretekre csak a szakembereknek (üzletembereknek, banktisztviselőknek, tőzsdei embereknek, bírónak, ügyvédeknek, stb.) van szükségük. A közgazdaságtan tanításai és ezekből folyó tanulságok nélkülözhetetlenek mindenki részére, annál is inkább, mert kivétel nélkül mindenki, akár mint termelő, akár mint fogyasztó, vagy a javak közvetítője, részese annak a forgalomnak, gazdasági hálózatnak, illetőleg életnek, melyet a közgazdaság nevével jelölünk meg.

A kellő közgazdasági műveltség hiányának kell tulajdonítanunk azt, hogy egyesek, kik egyébképen elméleti és gyakorlati téren jó felkészültséggel dicsekedhetnek, a napilapok közgazdasági rovatát, ennek kitételeit nem képesek megérteni és helyesen értelmezni. Egyesenesen vészedelemet jelent, hogy vannak, kik ép ily alapvető ismeretek hiánya folytán mindenféle kalandos és minden komoly alapot nélkülöző közgazdasági tervet nem tudnak helyesen értékelni. Hogy gondolkozhat valaki helyesen a termelés lehetőségeiről, a javak hosszú időn át kialakult értékesítésének módjáról, vagy milyen képet alkothat magának a jövedelemmegoszlásról, vagy miként látja a szocializmus napirenden lévő problémáit az, aki a közgazdaságtannak még elemi fogalmaival sincs tisztában; avagy miképpen vélekedhet az, aki különböző társad. mozgalmakra vonatkozó ismereteit csak bizonyos jelszavak, nagyhangú, sokszor semmitmondó frázisok útján szerzi?

Korunk, amely joggal nevezhető a nagy válságokkal járó gazdasági átalakulások korának, a gazdasági és társadalmi élet ellentéteit eddig nem ismert módon élesen állítja egymással szembe. E szembe-

állítás oly küzdelmekre vezet, melyeknek akarva, nem akarva mindenki részese, vagy legalább is tanúja. A mai gazdasági, politikai és társadalmi helyzet e ténye arra kényszerít mindenkit, hogy az élet kisebb-nagyobb, sokszor a nemzet életére nézve is sorsdöntő kérdéseiben állást foglaljon. A legtöbb ember azonban a megfelelő közgazdasági műveltség hiányában erre képtelen. Hangzatos és hangulatos szólamok által félrevezetve az ily egyént a kellő tájékozottság hiánya oly politikai áramlatokba sodorja, melyeknek célkitűzése messze esik eredeti érzelmeitől és elgondolásaitól.

A közgazdasági ismeretek és a kellő szociológiai műveltség van hivatva ily esetekben oly támpontokat adni, melyek lehetővé teszik a helyes és mindig a köz, a nemzet javát szolgáló állásfoglalást.

Az elmondottakból kétségen kívül megállapítható a közgazdasági ismeretek rendkívüli hordereje. Abból a tényből, hogy a közgazdasági műveltség mindenkire nézve szükséges, önként adódik annak jelentősége a vezető szerepre hivatottak és ezek sorában a nép legszélesebb rétegét irányítani hivatott tanítóság szempontjából.

A kellő felkészültséggel rendelkező tanító, ki hivatása magaslatán áll, nemcsak az iskolában a gondjaira bízott gyermekek, hanem a népnek is nevelője, oktatója és vezetője. Ez teszi szükségessé, hogy ismerje a nép életét, gondolatvilágát, testi és lelki igényeit. A tanító kell, hogy felvilágosítást tudjon adni mindazon kérdésekre, melyek a népet foglalkoztatják, melyekre a nép tőle vár feleletet. Az utóbbi idők nehéz gazdasági viszonyai mind gyakrabban és intenzívebben irányítják a figyelmet és érdeklődést a közgazdasági jelenségek felé. A közgazdasági kérdések ma már a földmivest, iparost és munkást egyaránt élénken foglalkoztatják. Különösen az utóbbi idők szomorú tapasztalatai azok, amelyek mindenkit meggyőzhettek, hogy a szükséges anyagi jólétnak és boldogulásnak az egyéni hozzáértésen és szorgalmal kívül más tényezői is vannak. E tényezők a gazdasági viszonyok alakulásától függenek.

A tanítóra vár az a feladat, hogy e tényezőket megismertesse és szerepükre rámutasson. Erre azonban természetesen csak akkor lesz képes, ha megfelelő közgazdasági műveltséggel és tájékozottsággal rendelkezik.

A tanítói hivatás ezen sajátos, iskolán kívüli munkaköre és a közgazdasági oktatással járó eléggé fel nem becsülhető, nemzeti szempontból fontos erkölcsi és állampolgári nevelési lehetőségek adták meg az indítékot arra, hogy a közgazdasági ismeretek, már az 1911. évi tantervben helyet nyertek abban az időben, amikor a felső kereskedelmi iskolákon kívül ez az anyag még egyik középfokú iskola tantervében sem szerepelt. A közgazdasági ismeretek felé irányuló fokozódó figyelem eredményezte, hogy míg azok kezdetben a IV. osztályban heti 2 órában tanított gazdaságtannak képezték az oktatási anyagát, addig az 1925. évi tantervben már mint önálló, előbb heti 1, később 2 óras tantárgy foglalnak helyet a tantárgyak sorában.

2. A közgazdaságtan tanításának jelentősége nevelési szempontból. Nézzük ezek után, hogy a közgaz-

daságtan által nyújtott művelődési anyag mily lehetőségeket nyújt a nevelés számára, miképen járulhat az ideális emberi lélek kialakításához.

A közgazdasági ismeretek pedagógiai jelentőségét igen helyesen jellemzi *Rákítóvszky* István a már idézett tanulmányában, amikor azt állítja, hogy „a gazdaságtudomány ma már minden komolyabb pedagógiai elgondolásban kell, hogy helyet foglaljon”. Szerinte „közgazdasági műveltség nélkül ma nem lehet állampolgári hivatásra” úgy nevelni, hogy a tanuló később az államéletben cselekvő és üdvös szolgálatot fejtessen ki. Hivatkozott munkája fejtegetéseiből azt a következtetést vonja le, hogy az életben jelenleg is mutatkozó zavar és bizonytalanság jó részben arra vezethető vissza, hogy a nevelés eddig nem méltányolta eléggé a gazdasági viszonyok lélekformáló hatását és rámutat, hogy csak a nevelés hozhatja helyre azt, amit a gazdasági élet elrontott; de csak akkor, ha az élet egészére és így a gazdasági jelenségekre is tekintettel van.

A közgazdasági ismeretek nevelő hatását igen szemléletesen tárja elénk dr. *Horn* József a Magyar Paedagogiai Társaság ülésén előadott értekezésében. Véleményét, mely szerint, ha a tanár a tanítások során nemcsak ismeretközlésre szorítkozik, hanem kiaknázza a közgazdasági jelenségek nyújtotta nevelési lehetőségeket, a közgazdaságtan az erkölcsi nevelés egyik leghatékonyabb tényezőjévé válhat, minden tanár, aki e tantárgyat már tanította, tapasztalhatta.

A közgazdaságtannak nincs úgyszólván egy fejezete, egy jelensége sem, mely az erkölcsi nevelés szolgálatába ne volna állítható. Az erkölcsi nevelés céljait szolgálja a tanár, ha a közgazdasági jelenségeket, mint az emberi együttműködés eredményeit állítja a tanulók elé és példákkal illusztrálva érezteti velök, hogy ez az együttműködés csak akkor eredményes, ha bizonyos erkölcsi feltételek teljesülnek. Jó példákat szolgáltat a tanítás annak a bemutatására, mik az önzés káros következményei, hova juttatja az egyént és a közt egyaránt a kapzsi haszonlesés. Itt kínálkozik alkalom rámutatni arra, hogy amikor az egyén a közösség érdekét tartja szem előtt, voltaképpen a saját jól felfogott érdekét is szolgálja. Az erkölcsi nevelés szempontjából nem hagyhatjuk kiaknázatlanul azt az alkalmat, amelyet a fogyasztással kapcsolatban a takarékoság jelentőségének megbeszélése nyújt. A tanár ne mulassza el ilyenkor rámutatni a takarékoság túlhajtásának, a fukarságnak és ellenkezőjének, az esztelen pazarlásnak közgazdasági kárára. Nem érdektelen a nevelés szolgálatában a közgazdasági szempontból megengedhető és helyes értelemben vett fényűzést szembeállítani a könnyelmű, a legtöbb emberben irigységet és elégedetlenséget keltő luxussal.

A közgazdaságtan tanítása hivatott a jövedelemmegoszlás tárgyalása során rámutatni a társadalom egyes osztályainak viszonyára, ezek munkájának, szerepének szoros kapcsolatára és egyben kiemelni azt a tényt, hogy itt nem elszigetelt, el nem érhető kasztokról van szó, hanem oly elkülönülésről, mely tehetséggel és szorgalommal az egyénre nézve mindenkor kedvezően megváltozhat. A munkaszeretet,

szorgalom, a helyes gazdálkodás és takarékoság mind oly erények, melyek a közgazdaságtan tanítása keretében állíthatók legszemléletebben a növendékek elé. A közgazdaságtan jelenségeinek tárgyalása, boncolgatása alkalmával értheti meg a tanuló a legkönnyebben és a legmeggyőzőbb módon a tervszerű, békés együttműködés mind az egyes, mind pedig a társadalomra vonatkozó jelentőségét. Egy ismeretkör sem képes ránevelni a tanulókat oly meggyőző formában a különféle munkanemek és foglalkozások megbecsülésére és kellő értékelésére, mint a közgazdaságtan.

A közgazdaságtan sajátos ismeretkörével számos lehetőségét nyújtja annak, hogy a felelősségtudatot és egy emelkedettebb életfelfogást tanítványainkban kialakítsunk.

A közgazdaságtan akkor, amikor rámutat arra, hogy egyes embernek látszólag jelentéktelen cselekvései is milyen kihatással lehetnek a közösség sorsára, voltaképpen a nevelésben sokat hangoztatott *állampolgári* nevelés gondolatát is szolgálja. Az egyes ember cselekvéseinek ily beállítása és megvilágítása az öntudatot neveli, megdöntött ténykedéseket eredményez. Az a tudat, hogy egy-egy tettünknek ismerjük a közösség sorsára való kedvező hatását, fokozza ambícióinkat, büszkeséggel tölthet el és viszont az ismeretes káros következményei vissza kell, hogy tartsanak oly dolgoktól, melyek nemcsak reánk, hanem környezetünkre is károsak lehetnek.

Ha a tanár tanítása folyamán, a való és reális élet bemutatása mellett, az erkölcsi tényezőknek ilyen elsőrendű, a nevelés célját is szolgáló helyet biztosít, a tanulóknak önkéntelenül, fokozatosan meggyőződésé válik az a kétségbevonhatatlan igazság, hogy a gazdasági élet az egyén és a közösség érdekét szolgáló harmóniája csak bizonyos erkölcsi feltételek és értékek, valamint ezek logikus következményeiképpen kialakult erkölcsi törvények szigorú betartása mellett biztosított.

A körülöttünk lefolyó gazdasági élet megismerése azonban még más oldalról is érezteti kedvező hatását. Egyes fogalmak új tartalmat és szintet kapnak. Az életben sokszor érthetetlen, tehetetlenség szereplő adó a köznapi felfogástól eltérő helyes megvilágítást kap. A hazai ipar pártolása nem fog üres hazafias frázisnak tetszeni, hanem az ország anyagi boldogulása jelentős tényezőjének. A józan takarékoság erényét és a pazarlást másképp fogja megítélni az, aki a termelés tényezőivel és ezek szerepével tisztában van, mint a közgazdasági kérdésekben járatlan ember.

A megfelelően vezetett közgazdasági tanítás a helyes irányban megnyilvánuló akarat kialakításának is hathatós eszköze lesz, ha a tanár a közgazdasági élet egy-egy jelenségkörének megbeszélése alkalmával igyekszik nemcsak összefüggő valóságos képet adni a közgazdaság jelen állapotáról, hanem ennek objektív bírálata során, ráirányítva a figyelmet a kívánatos feltételekre, odahatni iparkodik, hogy a tanulóban a helyes, erkölcsi és nemzeti szempontoktól vezetett cselekedetekre irányuló képesség mellett, a józan ítélőképességen alapuló akarat is kifejlődjék. Mindenkire, de különösen a vezető-

szerepre hivatott tanítóra nézve elsődrendű fontosságú, hogy a nemzet életére döntő kihatású kérdésekben képes legyen a nemzet érdekében helyes véleményt formálni és állásfoglalni. Azonban a helyes véleményformáláson és állásfoglaláson túl, a nemzet nagy közösségének érdekeit szolgáló cselekvésekre való hajlandóságra is kell nevelni. Ez utóbbi követelmény hangsúlyozása és nevelési elvek valóra váltása talán sohasem volt annyira indokolt, mint gazdasági átalakulásokkal járó és nagy válságokkal terhes napjainkban.

A nevelés szemszögéből nem haszonnélküli, ha a nélkül, hogy szellemtörténetet akarna tanítani a tanár, rámutat a gazdasági élet fejlődésében megnyilvánuló szellemre, illetőleg az abból levonható tanulságokra. A tanítás akkor lesz igazán érdeklődést- és figyelmetkeltő, ha a tanárnak sikerül a jelen adottságait a történelemben már megismert múlt tanulságaival kapcsolatba hozni.

Nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt a formális képző erőt, amit a közgazdasági anyag tanítása, a megfelelő módszeres eljárás alkalmazása mellett nyújt. A formális képző erőt akkor szolgáljuk, ha a tanítás során alkalmat adunk a tanulónak, hogy az egyes gazdasági jelenségek között fennálló kapcsolatokat maga állapítsa meg. Altalában a tanítást úgy kell felépíteni, hogy annak menetéből világosan kitűnjék az ok és okozatok összefüggése, az előzmények és következmények egymásutánja; lehetővé váljék a tanulók helyes következtetése, szabályok, törvények megállapítása. A formális célt szolgálja, ha alkalmat adunk növendékeinknek egyes alkalmakkor egy-egy kérdés önálló fejtegetésére, összefüggő előadásra.

Az eddigiekben láttuk, hogy általánosságban mi a közgazdasági ismeretek jelentősége és kiemeltük azokat a mozzanatokat, melyek a nevelés szempontjából különös értékűek. Kérdés ezek után, mely eszközök és mily módok állanak rendelkezésünkre a megvalósításra? A tanításban elérendő eredmény szempontjából nem lényegtelen, hogy mily úton kívánjuk célunkat elérni.

3. A közgazdaságtan tanításának módja. Mindenki előtt ismeretes tény, hogy a közgazdasági és szociológiai fogalmak és ismeretek jó részét a tantárgyak legnagyobb része már magában foglalja. A tanulók közgazdasági és szociológiai ismereteket szereznek már a történelem, földrajz, gazdaságtan és mennyiségtan körében is. Azonban a tanulók e tárgyakkal kapcsolatban szerzett közgazdasági ismeretei szétszórta, talán helyenként nem is domborodik ki bennök eléggé, még a legtökéletesebb tanítási eljárás mellett sem, közgazdasági jellegük és így nem is alkalmasak arra, hogy a gazdasági jelenségek területéről egy egységes képet szolgáltatassanak, illetőleg a gazdasági élet egészéről áttekintést nyújtsanak. A közgazdaságtan által nyújtott ismeretkör csak akkor fejtheti ki a már előbb felemlített kedvező nevelő hatásokat, akkor bír azzal a kívánatos formális képző erővel, melyről már szólottunk, ha az egy tanár kezében és egy tantárgy keretében a tanulók előtt mint egy teljes egész, kerek, rendszerbe foglalt művelődés-anyag jelenik meg.

A közgazdaságtani ismeretek jelentőségéről elmondottak mellett,

az utóbbi meggondolások is magyarázatát adják annak, hogy a közgazdaságtan, miután az 1934. évi XI. t. c.-kel a középiskola rendes tárgyai sorába is bekerült, ma már a polgári iskoláktól kezdve fel az egyetemig minden iskolatípus anyaga.

A tanítóképző-intézetek tanítási anyagába, mint már mondtuk, aránylag elég korán, az 1911. évi tanterv kibocsájtásakor, kerülnek a közgazdasági ismeretek. Igaz ugyan nem önálló tantárgy keretében, hanem a IV. osztályban a heti 2 órában tanított gazdasági ismeretek betetőzésésképen. A közgazdasági ismeretek egyre növekvő jelentősége adott indítékot, hogy, bár csak mint heti 1 órás tárgy, önálló tantárgy szerepét kapta az 1925. évben kiadott Tantervben. Örvendetes jelenségnek tekintette a tanítóképző-intézeti tanárság, mikor utóbb a közgazdasági ismeretek tanítása, — az 1932. évben 36.466. szám alatt kiadott V. K. miniszteri rendelet alapján —, heti 2 órában vált lehetségessé. A miniszteri rendelkezés a heti óraszám felemelése mellett az anyag egyes részeinek és a társadalomtudományi ismeretek részletesebb tanítását kívánja, amit a magasabb óraszám tesz lehetővé. Egyébképen a tanterv rendelkezéseit változtatlanul hagyja.

A szaktanár részére az 1925. évi tanterv és utasítás állapítja meg a tanítás célját, írja elő a tanítandó anyagot és ad irányítást a tanítási eljárásra nézve. Bár a tanítás alkalmával az Utasítás szempontjai az irányadók, mégis indokolt a módszer kérdéseit ismételten megbeszélés tárgyává tenni, mert a gyakorlat során sok oly közérdekű tapasztalat merülhet fel, mely tanításunk eredményét fokozhatja. Minden tárgyra áll ez, de különösen a közgazdaságtanra, melynek legszorosabb kapcsolata kell, hogy legyen a való és folytonos változásnak kitett élettel. A tanárnak e változásokra folyton figyelemmel kell lenni és tanításait ezekkel kiegészíteni.

A tanár eredményes munkájának kétségkívül alapvető feltétele, hogy tisztán lássa a tanítás célját. A tanterv célkitűzésében erősen kihangsúlyozott a közgazdasági és társadalomtudományi ismeretek tanításának etikai, formális és hasznossági kívánalma. Oly ismeretek nyújtását kívánja a tanártól, melyek egyfelől bepillantást nyújtanak a társadalom gazdasági és szociális életének jelenségeibe, másfelől alkalmat adnak a gazdasági életben megnyilvánuló törvényszerűségek és ezek okozati összefüggésének megállapítására. Az etikai szempontot domborítja ki a tanterv, mikor az erkölcsi alapon álló társadalmi rend erős támaszául szolgáló tanítók kialakításának követelményét állítja fel és végül a hasznossági szempont jut kifejezésre abban, hogy a tanító közgazdasági és társadalmi feladataira való előkészítését kívánja a közgazdasági ismereteket tanító szaktanártól.

A fenti hármas célkitűzésnek és a nevelői hatások elérésének vannak azonban jól átgondolandó kellekei a tanítandó anyag helyes kiválasztását illetőleg. Az anyag megfelelő kijelölésénél és egybeállításánál rendkívül nehézséget okoz az ismeretkör elég nagy terjedelme mellett a korlátozott számú óra. A tanítandó anyagra nézve szintén az Utasítás ad támpontokat. A szaktanárnak természetesen

alkalmazkodni kell az előirt anyaghoz, csupán abban van némileg szabad keze, hogy az egyes jelenségeket mily terjedelemben tanítsa. Itt van ezután szükség a tanár bölcs előrelátására és jó beosztására, különösen akkor, ha a tanítás minden részében a közgazdasági ismeretek középfokon való tanításánál egyedül alkalmazható eljárást, a kérdve kifejtő módszert alkalmazza.

A Tanterv szerint a közgazdaságtan tanítása a tanítóképző-intézetekben befejezi a gazdaságtan tanítását. E megállapítás azonban senkit sem szabad hogy megtévesszen a gazdaságtan és közgazdaságtan viszonyát illetőleg. E két ismeretkör természetét és terjedelmét igen érthetően világította meg *Jankó László* a *Magyar Tanítóképző* 1933. évi 7—8. sz.-ban írt cikke. A Tanterv anyagfelsorolása kiemeli azon anyagrészeket, melyek ismerete a tanító hivatásával szorosabb kapcsolatot mutat. Így megkívánja a szövetkezetekkel való behatóbb foglalkozást, továbbá, hogy az östermelési ágak közül a kertí és mezei gazdaság, valamint az állattenyésztés tárgyalására nagyobb gond fordítottassék. Az ipar tanításánál rá kell mutatni arra a nagy átalakulásra, mely korunkat ezen termelési ágban bekövetkezett rohamos fejlődés következtében átalakította és rá kell mutatni a tőke és munka harcára, mint a jelenkor jellemző tünetére. A kézmű-, mű- és háziipar megfelelő méltatásáról se feledkezzen meg a tanár. Már az anyag összeállításánál is hangsúlyozza a Tanterv a fontosabb gazdasági rendszerek és irányok anyagának tárgyalásánál szükséges tárgyilagosságot és az érdekellentétek tanításánál kövendő nevelési szempontokat. Végül röviden jelzi a szociológiai anyagot. Utóbbi anyagrészt a tanítás heti óraszámának felemelése tárgyában kiadott, már felemlített közokt. miniszteri rendelet részletezi.

Az eléggé terjedelmes anyag beosztása, tekintettel arra, hogy az V. osztályban már május második hetében befejeződnek a tanítások, a tanmenet egybeállításánál nem könnyű feladat elé állítja a tanárt annak ellenére, hogy 1933. évtől kezdve heti 2 óra áll rendelkezésre. A magam részéről a kérdést úgy oldottam meg, hogy a közgazdasági anyagot, nem hagyva figyelmen kívül, hogy a főigazgatói rendelkezés értelmében a szövetkezetek tanítására 5 óra veendő fel, a tanév első 6 hónapjára állítottam be, míg a szociológiai ismeret anyagának tanítására a február, március és április hónapokat szántam. Az anyag ily módon való elrendezését annak idején a főigazgatóság is jóváhagyta.

A szociológia tanításánál dr. *Angyal Pál* egyetemi tanár *Szociológia* című kézikönyvének beosztását és gondolatmenetét követem mindaddig, míg a felemelt óraszámhoz igazadó tankönyvvel nem rendelkezünk.

Miután a tanítóképző-intézeti közgazdaságtani és szociológiai tanításnál kihangsúlyozottan nevelői hatások elérésére kell törekednünk, továbbá tekintettel arra, hogy már 18—19 éves tanítónövendékekkel van dolgunk, az eredmény szempontjából nem közömbös az út, melyen át célhoz kívánunk jutni.

A közgazdasági ismeretek tanítási módjáról azóta beszélhetünk,

amióta ezek helyet kaptak a középfokú oktatás tárgyainak sorában. A már elmondottakból világosan következik, ha kitűzött céljainkat el akarjuk érni, a tanítás nem lehet előadás, hanem a tanár és növendék együttes munkája. Nem lesz tehát helyes csupán leírásra szorítkozni. A tanításba a tanulókat is bele kell vonni. Tervszerűen irányított megbeszéléssel oda kell hatni, hogy a gazdasági életben megnyilvánuló jelenségeket, ezek között felismerhető összefüggéseket és törvényszerűségeket a növendékek kutassák, állapítsák meg és magyarázzák. E követelménynek úgy tehetünk eleget, ha kérdve-kifejtő tanítási alak alkalmazásával a tanítás közben felmerülő új anyagot a tanulóknak már meglévő, részben más tantárgyak keretében szerzett, részben pedig mindennapi életükből meritett ismereteire építjük, a gazdasági élet jelenségeinek összefüggését és a társadalom intézményeinek ismertetését, valamint a közgazdasági jelenségekben megnyilvánuló törvényszerűségeket pedig a tanulók tapasztalataival világítjuk meg. Ennél az eljárásnál természetesen indukíve járunk el. Tudnunk kell azonban, hogy amilyen hasznos eszköz az indukció a tanításnál, épp oly hibáknak lehet a forrása, ha alkalmazása nem a kívánatos megfontolásokkal történik. A kellően meg nem alapozott általánosítások mesterkélt irányzatosságúaknak tűnhetnek fel és ennek következtében elhamarkodott ítéletek megalkotására szoktathatnak, a tanulókat megfosztják annak a lehetőségétől, hogy kétségen felül álló tárgyilagossá bírálatot tudjanak mondani.

Ha csak mód kínálkozik rá, a tanítás valamely konkrét esetből induljon ki és lehetőleg sok példa felsorolásával és megbeszélésével vezessen a célul kitűzött jelenség megértéséhez, avagy közgazdasági törvényszerűség megállapításához.

Intézmények megismertetésénél keressük az alkalmat a közvetlen szemléltetésre és legyünk azon, hogy minél szemléletesebb leírással tegyük azok jelentőségét világossá.

Tanításunk inkább a gyakorlati élethez simuljon, mint elméletet adjon. A tanítás az étellel folytonos kapcsolatban álljon. A való élet adottságait vizsgálja és megállapításai arra vonatkozzanak. Az eleven, mozgalmas és való életből induljon ki és esetleges elméleti fejtegetéseken át oda térjen vissza.

Az indukció útján levezetett közgazdasági tételek alkalmazhatóságának és érvényének terjedelmét mindenkor csak addig terjesszük ki, ameddig azokat a valóság is képes igazolni. Bár egész eljárásunkkal a szebb és tökéletesebb jövőt kívánjuk munkálni, mégis helytelen volna, érzelmi motívumoktól vezettetve, tanítványainkban minden reális alapot nélkülöző világképet kialakítani. A helyes közgazdasági irányú érzéket, gondolkodást és megfigyelőképességet az fejleszt, ha minden megállapításunkat a tanulók a valósággal vetik egybe és az életben előforduló egyes eseteken ellenőrzik.

Az Utasítás szerint a közgazdasági oktatás, nem foglalkozhat a fogalmak meghatározásával és az egyes elméletek beható tárgyalásával. Ezek szerint a közgazdaságtan elméleti részének, a gyakorlati résszel szemben bizonyos alárendelt szerepe van. Mégis az elméleti

megállapítások nem hagyhatók teljesen figyelmen kívül. Az elengedhetetlenül szükséges elméleti anyag oktatását az fogja megkönynyíteni és ez akkor válik értékessé és maradandóvá a tanulók részére, ha a tanítás oly menetben folyik, melynek végén a tanulók maguk lesznek képesek az elmélet tételeit nemcsak megállapítani, hanem helyesen és szabatosan meg is fogalmazni.

Minden tudománynak megvan a maga sajátos, a mindennapi élet kifejezőmódjától eltérő hangja és nyelve. Ezért nem indokolatlan, hogy az Utasítás azt kívánja, hogy a tanítás nyelve világos és könnyen érthető legyen. Vonatkozik természetesen ez a követelmény a tankönyvre is. Mindenki, aki *Horn* József tanítóképző-intézetek számára írt közgazdasági tankönyvét ismeri, elismeréssel állapíthatja meg, hogy e tekintetben a tanítás érdeke a tanítóképző-intézetekben a legjobban van biztosítva.

A módszer kérdésének tárgyalásánál különösen kiemelendő a koncentráció elvének megvalósítása, melynek e tárgy keretén belül való jelentőségére és lehetőségeire *Jankó* László mutatott rá már hivatkozott cikkében. A koncentrációnak a közgazdaságtan tanításában szinte megbecsülhetetlen haszna van. A szaktanár elsősorban a történelemre támaszkodhat tanításai során, mint olyan jelenségeket magában foglaló ismeretkörre, mely a legszorosabb kapcsolatot mutatja a közgazdaságtan anyagával. Amikor a gazdasági fejlődés főbb korszakairól, a kapitalizmus kialakulásáról, a földbirtok jogi helyzetéről stb. beszélünk, a történelem tanításának a tanulók előtt már megismert tényeire hivatkozhatunk. A tanítás szempontjából nem kevésbé értékes a közgazdaságtan kapcsolata a földrajzzal, alkotmánytannal, gazdaságtannal és mennyiségtannal. Mind oly tantárgyak, melyeknek egyes részei akkor, amikor a közgazdaságtani vizsgálódásoknak és a gazdasági élet törvényszerűségeinek megállapításánál mintegy nyers anyagul szolgálnak, ugyanakkor a tanulók szemében új megvilágítást és színezetet nyernek és ezáltal maradandóbbakká válnak. Ily anyag-részletek, hogy a sokból csak egynehányat említsünk, mint a kereskedelem, gyáripár, forgalom, földbirtokreform, biztosítás, munkásvédelem, földbirtok, pénz, valuta, részvénytársaságok stb.

A közgazdaságtan ismeretanyaga sajátos természeténél fogva még a komolyabb, fegyelmezettebb gondolkozású embert is akaratlanul időelőtti értékelésekre bírhat. E tény különös meggondolásra kell, hogy készítse a tanárt, kiváltképen akkor, amikor az egyes gazdasági rendszerek és irányok megbeszélésére kerül a sor. A tanítás ezen része, miután napjaink aktuális kérdéseivel számos kapcsolatban van, különös figyelmet és érdeklődést kelt a tanulóknál. A szabad kereskedelmi irány, tervgazdálkodás kérdései, az önellátásra való berendezkedés problémái, a szocializmus és egyes irányzatainak tárgyalása, mind olyan fejezetei a tanítás anyagának, melyek megbeszélése a szaktanártól a mellett, hogy alapos tájékozottságot és felkészültséget kívánnak, a teljes tárgyilagosságot követelik. Felesleges talán hangoztatnunk, hogy az iskolai tanításnak felül kell emelkednie minden párton és nem szabad az életben egymással szem-

ben álló felek jelszavai után indulnia. A tanítás feladata azonban alkalmilag rámutatni az érdekkellentétekre és ezek egyoldalú túlhajtásainak káros következményeire, az ellentétek megszüntetésének, összeegyeztetésének és kiegyenlítésének hasznára és szükséges voltára.

Egész eljárásunk folyamán a komoly tudáson, alapos felkészültségen nyugvó tárgyilagos kritikára való nevelés legyen egyik főtörekvésünk. Megállapított tény, hogy minden elfogultság újabb elfogultságot szül, vagy a meglévő egyoldalúságot fokozza. Mindenki tapasztalhatta, hogy a növendékeket mennyire megkapja az, ha állandóan látja a tárgyilagosságra való törekvést. Kétségtelen, az alapos tudáson kívül, a tanárnak e téren megnyilatkozó egyénisége és példája a tárgyilagosságra való nevelés leghatékonyabb eszköze. Az élet felületes és kritika nélküli szemlélete és számottevő hatása ütközik ki akkor, amikor a szocializmus és különösképen Marx tanainak tárgyalására kerül a sor. A tanulókat Marx tanainak kétségtelenül megvesztegető dialektikája megragadja, szinte meggyőzni látszik. De milyen más lesz a felfogásuk, mikor alkalmat nyújtunk minden egyoldalú beállítottságtól mentesen, véleményt és ellenvéleményt egyaránt meghallgatva, teljesen objektíven annak helytálló voltát és következményeit megvizsgálni, boncolgatni és megbírálni. A szocializmus irányairól beszélve természetesen meg kell emlékeznünk a mai gazdasági és társadalmi rend létét fenyegető szélső irányzatról, a bolsevizmusról is, melyet, ha eljárásunkban következetesek akarunk maradni, nem fogunk ab ovo minden indokolás nélkül megbélyegezni. A kommunizmus szerepét a tanulókkal folytatott megbeszélés fogja megvilágítani és megfelelő módon értékelni. Itt eljárásunk a következő legyen: először elméletileg, az emberi lélek és természet tulajdonságainak tekintetbevételével, vizsgálódunk, majd a leszűrt tapasztalatok alapján világítunk rá ennek az új társadalmi berendezkedésnek következményeire és végül felvetjük a kérdést, vajon szolgálhatja-e ez az egyén érdekeit és kívánatos-e a közösség szempontjából?

Letérnénk a tárgyilagosság síkjáról, ha megbeszéléseink során a mai társadalom és gazdasági élet hibáira és ezzel kapcsolatban a társadalom és állam kötelességeire és feladataira alkalmilag rá nem mutatnánk. De a nevelés szempontjából helyrehozhatatlan hibát követnénk el, ha ezzel párhuzamosan fel nem hívnök különösképen a figyelmet azon állami intézkedésekre és társadalmi szociális intézmények szerepére, melyek ezen hibákat eliminálni vannak hivatva. Erre irányuló törekvéseink a legmeggyőzőbben a szociális célokat szolgáló állami, társadalmi, törvényhozói és népjóléti intézmények bemutatásával és eleven jellemzésével történhetnek.

E tárgyilagosság a legfőbb biztosítéka annak, hogy a leendő tanító, akinek tiszta képe van a társadalom életének hiányosságairól és aki látja az ezek orvoslására irányuló törekvéseket, nem fog oly eszmék és politikai áramlatok szolgálatába állni, melyek diadalra

jutásuk esetén a mai társadalmi rend és kultúrértékek pusztulását vonhatják maguk után.

A szociális kérdések etikai természetűek. Ezért a gazdasági és társadalmi eszmék és irányok megfelelő és tervszerű taglalása valóban kiváló alkalmat ad oly tanításra és nevelésre, amely a mellett, hogy tárgyyszerű, érdeklődéstkelő voltánál fogva egyben maradandó is lesz.

A tanítás sikere érdekében a tanár a közgazdaságtan tanításánál is előnyösen alkalmazhatja a szemléltetés különböző módjait (a belső és külső szemléltetést). A szemléltetés tárgyunk tanításánál egyrészt az érdeklődés felkeltésének célját szolgálja, másfelől a megértést van hivatva elősegíteni.

Szemléltetünk, amikor közeli példák felsorolásával a tanulók képzeletét vonjuk a tanítás munkájába. Számszerű adatok megjegyzését és összehasonlítását grafikonok segítik elő. Ilyen grafikonok vonatkozhatnak a birtokmegoszlásra; szemléletessé tehetik valamely szövetkezet forgalmát; szemléletes képet adhatnak a munkabérek alakulásáról, a szövetkezetek fejlődéséről stb. E szemléltetési mód alkalmas arra, hogy a tanulókat a grafikonok helyes értelmezésére, azokon lévő adatok összehasonlítására, a táblázatok használatára és a bennök rejlő tanulságok levezetésére is megtanítsuk.

A közgazdasági tájékozottságot fokozzák a tanulmányi kirándulások, melyek során gyárak, műhelyek, gazdaságok megtekintésére kerülhet sor. Az ily alkalmakkor szerzett szemléletek igen előnyösen használhatók fel a tanítások folyamán. Igen hasznosak lehetnek például az évenként Budapesten megrendezett Nemzetközi Vásár, Mezőgazdasági Kiállítás és Tenyészállatvásár, valamint ehhez hasonló ipari és gazdasági kiállítások megtekintése és ezeket megelőző vagy követő, a tárgy szempontjából történő megbeszélések.

A közgazdasági ismeretek tárgyalása oly módon történjék, hogy a tanítás a megszabott keretek között, a tanítási órák korlátolt száma mellett is egy kerek egészet nyújtson, egységes képet adjon a gazdasági életről. E kívánalom szem előtt tartása mellett se feledkezzék meg a szaktanár, helyenként már az anyag egyes részeinek tanításakor, de még kifejezettebben a tanítási anyag elvégzése után, rámutatni, hogy az iskolai tanulmányok a közgazdasági műveltségnek csak az alapjait adják és a továbbképzés feladata az ezen alapokra való építés. Azonban akkor, amikor a továbbképzés fontosságát hangsúlyoztatja a tanár, ne mulassza el erre módot is adni, illetőleg rámutatni ennek lehetőségeire. E célt szolgálhatja, ha felhívja tanítványai figyelmét a közgazdaság napirenden lévő kérdéseit tárgyaló komoly hírlapi cikkekre, folyóiratokban időnként megjelenő közgazdasági tanulmányokra, értekezésekre, továbbá ilyen tárgyú rádióelőadásokra, az önképzést szolgáló alkalmas közgazdasági művekre. Ha sikerült kellő érdeklődést felkelteni, mindig akad néhány törekvő és értelmes növendék, aki az ajánlott könyveket nemcsak elolvassa, hanem készséggel és önként vállalkozik azok ismertetésére is. A tanár tegye lehetővé, hogy ily könyvismertetésekre is sor kerülhessen.

A tanítóképző-intézeti oktatás egyik különleges feladata: a leendő tanítót alkalmassá tenni arra, hogy a népmívelés minden ágában hasznos munkát fejthessen ki. A tanítóképzésnek ez a speciális szempontja kívánja meg, hogy a tanító, a már bizonyos alapvető közgazdasági és társadalmi ismeretek birtokában és ismerve e tárgynak a folytonosan változó élethez való viszonyát, necsak érezze az állandó önképzés szükségességét, hanem erre képes is legyen. E képességét is az iskolában, a tanítások során kell megszereznie. E kívánalom egyébként bennfoglaltatik a közgazdasági tanításnak célkitűzésében, mely a társadalmi béke kialakításában eredményesen közreműködő tanító képzésének követelményét állítja fel a szaktanár számára.

Hogy az anyagiakkal szoros kapcsolatban álló gazdasági és közgazdasági kérdések miért kerültek napjainkban a nép érdeklődési körébe és hogy ez mit jelent az iskolán kívüli népmívelés szempontjából, ha kitűzött céljait el akarja érni és feladatainak meg akar felelni, azt hiszem, különösebben nem kell magyarázni. De igenis szükséges rámutatni arra, hogy a népmívelés ezen ága által támasztott követelmények komoly próbára teszik a tanítót, egyrészt az előadás tárgyának és anyagának, másrészt alakjának és hangjának megválasztásánál. A közgazdasági kérdéseket tárgyaló népművelő tanítónak alapos közgazdasági felkészültséggel és áttekintéssel kell bírnia, jól kell ismernie a nép gondokozásmódját és megfelelő előadási készséggel kell rendelkeznie, ha ezen a téren eredményes munkát akar végezni.

Az elmondottakban próbáltam képet adni arról, hogy a tanítóképzőben milyen szempontok vezessék a közgazdasági ismeretek tanítását úgy, hogy az a kitűzött célját elérhesse. Azon voltam tehát, hogy rámutassak azokra az elvekre, melyek ezen ismeretek oktatását a tanítóképzés munkáját illetőleg speciálisan érintik és érdeklik. Bár, mint a bevezetésben megemlítettem, igyekeztem a közgazdaságtan tanítására vonatkozó lehetőleg minden értékes megállapítást felhasználni összefoglalásomban, mégis úgy gondolom, hogy az még sok hasznos, a gyakorlat által nyújtott és még eddig közre nem adott gondolattal és tapasztalattal kiegészíthető, amiket kész örömmel és érdeklődéssel várok elsősorban azon tisztelt kartársaimtól, akik maguk is közgazdaságtant és társadalmi ismereteket tanítanak.

Frigyes Béla.

A magyar nyelvszakos tanárok nyári szakértekezlete.*

A magyar tanítóképző-intézetek nevelésének egyik feladata az, hogy a növendékekben a nemzeti érzést és öntudatot kifejlessze, és ébren tartsa. Ennek a feladatnak a szolgálatában áll egész nevelési rendszere, mégis a dolog természeténél fogva a magyar nyelv és irodalom tanítására hárul a legtöbb munka ennek a célnak az elérésében. Sajnálattal kell azonban megállapítanunk, hogy a tanítóképző-intézetben a magyar nyelv és irodalom tanítása nem tudja betölteni ezt a magasztos hivatását azon egyszerű oknál fogva, hogy szinte nevelésesen kicsiny óraszámot jelöltek ki számára az érvényben lévő tanterv készítői.

Mindenki előtt ismert tény, hogy nemzeti szempontból is nagyjelentőségű követelmény, hogy a tanítói pályára készülő növendékek alaposan ismerjék a magyar nyelvet, a nyelv szerkezetét, hibátlanul tudjanak írni és fogalmazni, és az átlagos műveltségű embernél magasabb fokú irodalmi ismeretekre tegyenek szert tanulmányaik ideje alatt. Sajnos, ezekből a követelményekből a mai tanterv mellett csak nagyon keveset lehet megvalósítani. Mégis mindent el kell követnünk, hogy a lehetőséghez képest a legjobb eredményt érjük el. A kicsiny óraszám mellett hogyan válik ez lehetségessé? Ezt a problémát igyekeztek megoldani a nyári szakértekezleten összegyűlt tanárok.

A szakértekezleten elhangzott előadások közös alap gondolata az volt, hogy a magyar nyelv és irodalom tanításánál ezentúl ne a formán, hanem a tartalom legyen a hangsúly. Első pillanatra ez magától értetődőnek tetszik, pedig, hogy ezen elv szerint taníthassunk, szükséges, hogy új tanterv lépjen életbe, s hogy a vizsgálatok szelleme megváltozzék. A vizsgákon ugyanis általában formai tudást követelünk, vagyis adatokat, szabályokat; az irodalom tartalmi ismerete, a nyelv szellemének mélyebb átértése egészen háttérbe szorul.

Mármost vizsgáljuk meg közelebbről, hogy milyen változásokat tartanak szükségesnek legkiválóbb szakembereink az egyes évfolyamok magyar tananyagával kapcsolatban. Legelőször is a nyelvtan és helyesírás tanításának kérdésével foglalkozom.

A nyelvtan tanításánál eddig legtöbbször megelégedett a tanár azzal, ha a tanulók el tudták mondani a szabályokat, s úgy ahogy elemezni is tudtak. Be kell vallanunk, hogy a nyelvtan egyike volt mindig azon tárgyaknak, amelyek csak ilyen csekély érdeklődést voltak képesek ébreszteni a tanulóknak, s ennek következtében a legkisebb eredménnyel tanított tárgy volt nemcsak a tanítóképzőben, hanem a középiskolában is. Minden művelt magyar embernek kötelessége, hogy hazája nyelvét jól ismerje, de a tanítónál valósággal bűn, ha nem foglalkozik kedvvel azzal a nyelvvel, amelynek szeretetét annyi gyermek lelkébe kell beoltania. A nyelv tanulmányozása iránt keltsük fel valamiképpen az érdeklődést a tanulóknak. Természetesen minden tanár a saját módszerére van utalva ennek a problémának a megoldásánál, mert bizonyos előírásoknak a pontos betartásával eredményt ezen a téren elérni nem lehet. A nyelvtanítás ne rideg szabályoknak a bemagoltatásából álljon. A gyakorlat útján ismerjék meg a tanulók a nyelv szerkezetét, szellemét. A tanítás gerince tehát az elemzés legyen. Törekedni kell azonban arra, hogy az elemzés pusztá formává ne

* A tanfolyamról Somos Lajos tollából már jelent meg ismertetés (M. T. 1937/301—305.). De szívesen kiadjuk ezt a második cikket is, mert jól rávilágít a szakértekezleten felmerült fontos problémákra. — Sz.

merevedjék. Az elemezendő mondatot először tartalmi szempontból beszélje meg a tanár a növendékekkel és azután következzen például annak a megállapítása, hogy az egyes mondatrészeknek mi a szerepe a mondat felépítésében. A formai változást mindig a tartalomról kell levezetni. Fontos, hogy a nagyobb módszeres egységeknél utaljunk arra, hogy az éppen tárgyalt anyagból mit tanítunk a népiskolában. A tanárnak minden erejével törekedni kell arra, hogy nyelvünk vizsgálata élményt jelentsen a tanulók számára, s hogy mindenki jó kedvvel, érdeklődéssel vegyen részt a közös munkában. Az előadók hangsúlyozták, hogy nagyon helytelen, hogy a nyelvtant, amelyik egyike a legnehezebb tárgyakkal, az első osztályban kell tanítani, mert ez a körülmény okozza azt, hogy a nyelvtan anyaga megemészeltetlen tömeg marad, sokszor a tanuló egész életében.

A nyelvtannal kapcsolatos a helyesírás tanítása és tudatossá tétele. Az előadók és felszólalók egybehangzó véleménye szerint a növendékek igen bizonytalanok a helyesírásban még a felsőbb osztályokban is. A kötelező magyar dolgozatoknál még úgy amennyire ügyelnek a helyesírásra, azonban a más szaktanárhoz benyújtott dolgozatok, amelyeknek a helyesírására nem kapnak osztályzatot, hemzsegnek a hibáktól. Ezen a téren megalkuvásnak helyen nincs; az a növendék, aki nem tanul meg helyesen írni, nem lehet tanító. A szaktanfolyam vezetői felszólították az egybegyűlt kartársakat, hogy a helyesírást még az eddiginél is szigorúbb mértékkel ítéljék meg és minden eszközzel bírják rá a növendékeket, hogy igen komolyan foglalkozzanak a helyesírási kérdésekkel. Szükséges azonban, hogy a tanári kar többi tagja is támogassa a magyar szaktanárt ebben a munkájában, mert egymaga ezzel a feladattal megbirkózni nem tud.

A nyelvtanon kívül stilisztikát kell még tanítani az első osztályban. — A stilisztikával kapcsolatban szöbakerült a fogalmazástanítás kérdése.

A tanulókra igen nagy hatással van a tanár beszéde, magyarázata. Akaratlanul is átveszik mondatait, szófordulatait, sőt hangsúlyozását, hanghordozását is. A tanárnak törekednie kell tehát arra, hogy beszédje mintaképpül szolgáljon minden tekintetben. A szóbeli fogalmazás tanításánál a népiskolai szempontokat helyezük előtérbe. A népiskolában fontos a szemléletes beszéd, mert a gyermek konkrét érzéki beállítottsága ezt kívánja. Tehát ahol csak alkalom nyílik, gyakoroltatni kell a szemléletes, a mindenki által könnyen megérthető kifejezési formákat. Tudatossá kell tenni továbbá, hogy a szép beszéd nemcsak választékos kifejezésekből, megkapó hasonlatokból áll, hanem a szép beszédhez tartozik még az előadásnak a szépsége is, azaz a hangok megfelelő képzése, a helyes hangsúly és a kellő szünetek. Hívjuk fel a növendékek figyelmét arra, hogy ne a hang magasságával és erejével akarják elérni a tiszta kiejtést, hanem a tökéletes artikulációval, mert a halk, de artikulált beszéd jobban érthető, mint az artikulálatlan kiabálás. Mindezt elméletben tudni nem elég. A növendékeknek alkalmat kell adni, hogy gyakorolják magukat az előadásban. Nagy probléma azonban, hogy ez a gyakorlás mikor történjék, mert a rendelkezésre álló órák keretén belül lehetetlen.

Az élő beszéddel kapcsolatban szólni kell arról is, hogy milyen álláspontot foglaljunk el a nyelvjárásokkal szemben. Sok tanító valósággal el akarja feledtetni a gyerekekkel szülőfalujuk tájszólását és irodalmi kiejtésre akarja szoktatni őket. Ez ellen a barbarizmus ellen sokan felszólaltak. A tanító igenis tanítsa meg, már amennyire lehet, az iradalmi nyelvet is, — állítsa a népnyelv mellé, hasonlítsa össze a kettőt, de egyiket se tüntesse fel helytelennek! A nyelvi hibáztatásokkal általában csinján kell bánni. Igen jártasoknak kell lennünk a nyelvészetben, hogy bizonyos kér-

désekben önálló véleményünk lehessen. Vannak tanárok, akik helytelen nyelvhelyességi szabályokat állítanak fel és oltanak bele tanítványaikba, s azok aztán olykor egész életükben hurcolják magukkal ezeket a helytelen tanításokat.**

A stílusitanításnak a másik nem kevésbé fontos része a növendékek írásbeli stílusának a kialakítása. Az írásbeli fogalmazás tanításának a módszerét helyszüke miatt nem ismertethetem, rátérek azonban a fogalmazás-tanításnak egyik fontos problémájára. — A tapasztalat azt mutatja, hogy legtöbbször felületes, gyatra, bizonytalan a tanuló stílusa akkor, ha nem irodalmi dolgozatról van szó. Dolgoztassunk ki tehát más tárgyak körébe vágó tételeket is, hogy növendékeink ezáltal a különböző szakok stílusában is bizonyos jártasságra tegyenek szert. Kívánatos, hogy ezeket a dolgozatokat ne csak az irodalom tanára, hanem az illető szaktanár is átolvassa. Ezeket a szakirányú dolgozatokon kívül, a különböző tárgyaknál az írásbeli feleltetés bevezetése szolgálná legeredményesebben a szakstílus kifejlesztését. A fogalmazástánítás sokoldalúsága mellett ügyelni kell arra is, hogy a növendékek elsajátítsák az udvarias stílus elemeit is, amelyre úgy szóbeli, mint írásbeli vonatkozásban nélkülözhetetlen szüksége van minden művelt embernek; s hogy a növendékek igazán otthonosak legyenek benne, nem elég, ha csak a magyar tanár követeli meg tőlük úgy szóban, mint írásban az udvarias hangot, hanem az egész tanári karnak kell egységesen és következetesen eljárni ebben a kérdésben is.

A fogalmazástánítás problémaköréről hallottak tolmácsolása után át kellene térnem a stilisztika, retorika és poetika tanításának fontosabb kérdéseire. A szakkörökben azonban az a vélemény alakult ki, hogy ezek a tárgyak hamarosan meg fognak szűnni, s az irodalomtanítás keretén belül tanulják meg a növendékek a legszükségesebbeket.

Az előadók rámutattak arra a tényre, hogy az irodalomtörténet tanítása az adott körülmények között leküzdhetetlen akadályokba ütközik. Nemzeti szempontból a magyar irodalom tanításának elsőrendű fontossága van, s így igen szomorú, hogy ezt a nagyjelentőségű tárgyat a tantervben előírt heti 2 órában nem taníthatjuk a kellő eredménnyel. Az irodalomtörténetnek az irodalomtanítás betetőzésének kellene lennie. Nagy hiba, hogy irodalomtörténetet kell tanítani akkor, amikor a növendékek az irodalmat még alig ismerik. Az előadók igyekeztek olyan megoldást találni, amely az adott körülmények között a legjobb eredmény elérésére adhat reményt. Az a felfogás alakult ki, hogy már az első három évfolyamban is minden alkalmat meg kell ragadni, mely az irodalomtanítást elősegíti. A stilisztikát, retorikát és poetikát az irodalomtanítás szolgálatába kell állítani. Az irodalmi szempontok szorítsák háttérbe a stilisztikai, retorikai és poetikai szempontokat. A költeménytárgyalások során bizonyos kép alakul ki a tanulóknál a költők egyéniségéről, minthogy pedig a költemények korból és élményekből fakadnak, természetszerű, hogy életrajzi adatoknak a közlése is szükségessé válik. Ha három éven keresztül rendszeresen elvégezzük ezt a munkát, akkor tanítványaink tekintélyes irodalmi ismeretekre tesznek szert. A IV—V. osztályban azután összeállítjuk mindazt, amit az éppen tárgyalásra kerülő költőről tanultunk az előző években, ezt az anyagot rendszerezzük és a legszükségesebbekkel kiegészítjük. Az ezután sorra kerülő méltatás tulajdonképpen csak összefoglalása lesz mindannak, amit eddig elszórva tanultunk az illető költő munkásságáról.

** Lásd erről Nagy J. Béla cikkét a M. Tanítóképző decemberi számában.

Az irodalomtanításban nagy szerepet játszik tehát a tanuló olvasottsága. Az olvasmányokat azonban a növendék csak úgy értékesítheti kellőképpen, ha azokat a hatásokat, melyeket lelkére gyakoroltak, nyom nélkül elröppenni nem hagyta. Ezzel felvetődött az irodalmi napló kérdése. A tanterv nem ajánlja a tartalmi ismertetések készíttetését. A szakértekezleten az a vélemény alakult ki, hogy tartalmi kivonatok helyett irodalmi naplót vezetessünk a növendékekkel. Ebben a naplóban jegyzeteket készítenek a tanulók olvasmányaikról, s azokat a részleteket, amelyek a legjobban megtetszettek nekik, bele is másolják.

Az irodalom tartalmi ismeretéhez tartozik a költeményeknek könyv nélkül való megtanulása is. Elhangzott az a nézet is, hogy szükségtelen minden költeményt elejétől végig megtanultatni, elég, ha a tanuló minél több költeményből tud szép részleteket idézni.

Tárgyalásra került aztán az az igen fontos probléma, hogy mi legyen az állásfoglalásunk a modern irodalommal szemben. Szorosan összefügg ez a kérdés a tanulók magánolvasmányaival, amelyek rendszerint kívül esnek a tanár ellenőrzésén. Ha a modern irodalomról semmit sem hall a növendék tanulmányai során, tanácstalanul áll majd korunk irodalmának labirintusában, s ki lesz téve annak a veszélynek, hogy helytelen irányba téved. Hogy ezt a veszélyt megelőzzük, foglalkozzék a tanár a modern irodalom kiválóságaival. Keltse fel érdeklődésüket a modern irodalom remekművei iránt és a kiválasztással vegye elejét annak, hogy selejtes munkák károsan befolyásolják a leendő tanító gondolatvilágát.

Felvetődött aztán az önképzőkör kérdése is. A tanítóképző-intézetekben szakítani kell teljesen a régi önképzőkör elavult szabályaival. Az önképzőkör ne legyen csupán az a hely, ahol a növendékek irodalmiszárvnypróbálgatásai először kerülnek közönség elé. Az önképzőkör foglalkozzék a magyarság szociális és kulturális helyzetével is. A szakosztály-rendszert kell meghonosítani, s fel kell állítani a szociális szakosztályt, mely hivatva volna a szociális diáktípust kialakítani. A tanulók tekintsék a magyarság égető problémáit saját ügyüknek. Különösen a falumentés munkájában kell hivatásánál fogva is a magyar tanítónak bekapcsolódnia. A magyar tanúvilág szociális bajait, a magyar falunak a mai helyzetét már az iskolában ismerje meg a tanító. A falura kerülő tanítónak népművelési előadásokat kell tartania. Az önképzőkör feladata volna az is, hogy erre a munkára előkészítse a növendékeket. A falusi emberek előtt sikeres népművelési előadást tartani nagyon nehéz és sok helyen éppen a hozzáemértés következtében elnéptelenedtek ezek az előadások. A falusi tanítónak előre tudnia kell, hogy mit nyújtson a népnek és hogyan, milyen formában adja elő mondanivalóját. A falu iránt való érdeklődés felkeltésére szolgál a tanítóképző-intézeti néprajzi oktatás. Mint külön tárgyat nem tanítjuk, de helyet kaphat a földrajz, kézimunka, rajz, ének, torna és a magyar nyelv tanításában. A magyar órán gyakran kell olyan szemelvényeket olvastatni, amelyek vagy népi eredetűek, vagy a magyar néplelket művészi módon írják le. A házi dolgozatok tárgya összefüggésben állhat a falukutatással; népi mende-mondák, ünnepi népszokások, jellegzetes falusi alakok, a falusi gyerek játékszerei és ehhez hasonló témakörök feldolgoztatásával hasznos munkát végezhetünk. Ösztönözzük a tanulókat arra is, hogy az iskolai munkán kívül saját szorgalmukból, személyes tapasztalatok alapján szervezzenek néprajzi ismereteket. Végezzenek önálló gyűjtő munkát, kis kutatásokat. Különösen a húsvéti, karácsonyi és nyári vakáció alkalmas a gyűjtésre, tekintve, hogy a növendékek nagy része faluról való. Esetleg egy kis intézeti

néprajzi múzeumot lehet alapítani, amely önmagában véve is értékes, de nevelő szempontból is igen nagy jelentőségű.

A szakértekezlet befejezése előtt az egybegyűlt tanárság 10 pontba foglalta össze indítványait:

1. Stilisztika, retorika, poetika helyett irodalmat tanítsunk az első osztálytól kezdve.
2. Kívánjuk a tantervrevíziót.
3. A képesítővizsgálatok szellemét meg kell változtatni.
4. Az irodalmi naplót tegyük kötelezővé.
5. A IV. és V. osztályban a magyart heti 3 órában tanítsuk.
6. A magyar szaktanár óraszámában a gyakorlati kiképzés 2 órának számíttassék be.
7. A más tárgykörből írt dolgozatokat az illető szaktanár javítsa ki.
8. Az önképzőkör vezetőjét díjazzák, mint a sportkör vezetőjét.
9. A kiadandó tankönyveket a szakszempontron kívül nyelvi szempontból is meg kell bírálni.
10. Az udvarias stílus gyakorlása is helyet kapjon a tantervben.

A szaktanfolyam rendkívül tanulságos volt. Igen sok gondolat vetődött fel az értékes előadások és hozzászólások során, ezeket igyekeztem nagy vonásokban bemutatni. Az értekezletet mindnyájan azzal az érzéssel hagytuk el, hogy bennünk sok pedagógiai ellentét harmonikus megoldáshoz jutott.

Kardeván Jenő.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK

A népies növény- és állatnevek gyűjtésének fontossága.

A növény- és állatnevek épügy a nyelv szókészletéhez tartoznak, mint a szókincs bármely más tagja. Különbséget kell azonban tennünk az olyan nevek közt, amelyek valóságos, élő nevek voltak a múltban vagy ma is a nép ajkán, s amelyek sohasem éltek, mert eredetüket a természettrajzi műnyelv első magyarítóinak köszönhetik. A magyar természettrajzi műszavak a XIX. század elején, a nyelvújítás korában keletkeztek, ezért sok helytelenül alkotott szó van közöttük, de jobb híjján még ma is használatban vannak. A természettrajz műszavait, a növények és állatok neveit úgy kellett volna megalkotni, hogy előbb össze kellett volna gyűjteni a régi munkákban előforduló, valamint a nép által használt neveket, s ezek közül kiválasztani a legmegfelelőbbeket. Sajnos, ez a munka mindeddig még nem történt meg, pedig az iskola érdeke, de azonkívül a természettudományok iránt való, egyre fokozódó érdeklődés, s a nép gyakorlati szükségletét szolgáló gazdasági művek megkövetelik a természettudományi munkáknak kifogástalan magyarságát.

A népies növény- és állatnevek rendszeres gyűjtése nálunk eddig azért nem történt meg, mert a természettudósok, kevés kivétellel,

— ezek közé tartozik Herman Ottó, Borbás Vince és Moesz Gusztáv, — nem érdeklődtek irántuk, a nyelvészek pedig tárgyismeret híjján nem tudták megállapítani, hogy a népies nevek mely állatokhoz és növényekhez tartoznak.

Ma már az egész művelt világon felismerték a népies nevek gyűjtésének fontosságát, s mindenütt megindultak a munkálatok. Németországban már teljesen készen áll kiadásra egy növényosztár, Finnországban pedig annyira haladtak a gyűjtéssel, hogy az egyes növényekről külön térképek készültek, amelyek feltüntetik, hogy az ország különböző részeiben milyen név van használatban. Az állatnevek gyűjtése szintén folyamatban van.

Az ilyen térképek rendkívül fontosak, mert érdekes településtörténeti következtetéseket lehet belőlük levonni. A magyar növény- és állatnevek gyűjtése közben is több feltűnő jelenség merült föl. Így pl. a *Ribes grossularia* neve a Dunántúl *egres*, a Dunától keletre *piszke*, északkelet felé *köszméte* vagy *pöszméte*. Ismeretes ugyan az Alföldön is az *egres* szó, de ott az éretlen, savanyú szőlőt hívják így. A Székelyföldön azonban az *egrís* megint a *Ribes grossularia* neve, Fogarason és a biharmegyei Tárkányon *egres* alakban szintén. Ez a két hely valószínűleg székely település. A *Morus* neve Dunántúl *szeder*, a Dunától keletre *eper*, az északi moldvai csángóknál azonban újra *epere* a *Morus*. A hársfának a székelyeknél *száldokfa* a neve. Ez a régi magyar szó nyelvemlékeinkben még *száldob* alakban fordul elő, s belőle származik a *Száldobágy* helynév, amely olyan képzés, mint *Szilágy*, *Hárságy*. Azonban a *hársfa* is régi név, s tulajdonképen azt jelenti *háncsfa*. Mármost az északi moldvai csángók nem a székely *száldokfa* nevet használják, hanem a magyarországi *hársfa* nevet.

Hasonló jelenségekre mutathatunk rá állatneveknél is. A kígyó neve *csúszó* Szatmár, Ugoicsa, Bereg, Zemplén, Abaúj-Torna megyében, de a baranyamegyei Csúzán is. A közönséges vagy kecskedarázs (*Vespa vulgaris*) neve Háromszék megyében, valamint Dunántúl a vasmegyei Órségben és a zalamegyei Göcsejben *szakadék*. A szitakötő *kígyópásztor* a zalamegyei Alsólendván és Nagykanizsán, de Marosszéken és Dicsőszentmártonban is. A harismadár a baranyamegyei Ormányságban és Bereg megyében egyformán *kétkés*. A vadréce régi *fúrece* neve Baranya és Szatmár megyében maradt fenn. Ez a *fú* szó rejlik a békalencse (Lemna minor) *fülencse* nevében, amely Baranya és Bihar megyében használatos, de a nagyszalontai és beregszászi *fülencse* is ugyanez a szó.

A népies növény- és állatnevek sok szép régi magyar szót megőriztek. Zala és Veszprém megyében a búzavirág neve több helyen *igyvirág*. Ez tulajdonkép szintén annyit jelent mint búzavirág, esetleg mint az erdélyi *gabonavirág*, mert az *igy* a búza vagy a gabona ősi magyar neve, amelyet csak két régi, a XIV. és XV. század határáról való kéziratot latin-magyar szójegyzék őrzött meg. A *csipkebokor* eredetileg nem is a vadrózsa neve volt, hanem elsősorban a földiszederé, azután más tüskés növényé, pl. a galagonyáé is,

mert a *csipke* a Székelyföldön ma is annyit jelent, mint 'tüske, tövis'. Tehát *csipkebokor* voltaképp annyi, mint 'tüskebokor'. A bibliai *csipkebokor*, a *Rubus sanctus*, tehát földiszederfaj. Nógrád megyében *csipkefa* az akácfa, a Dunántúl több helyén pedig a *csipkeszőlő* vagy *tüskeszőlő* az egres, piszke. A *szárca* madárnévben a régi 'kopasz' jelentésű *szár* szó rejlik, mert a teljesen fekete színű madár homlokán van egy rögtön szembetűnő csupasz, fehér folt. A régi 'napfény' jelentésű *verő* szó van a napon sütkezéző *Pyrrhocoris apterus* nevű szárnyatlan poloska Gömör és Nógrád megyében használatos *verőköltő* nevében, ami azt jelenti, hogy a verőt költi, fogyasztja, abból él.

Néha népmondák, néphit fűződnek a növényekhez és állatokhoz, s innen kapják nevüket is. A *Pimpinella saxifraga* *Csaba ire* és *Csaba-üröm* nevét magyarázó monda Szikszai Fabricius 1590-ben megjelent szótárában merül föl. A nevet Borbás megtalálta *csabairem* és *csabairme* alakban a balatonmelléki Vörösberényben és Arácon, de ki kellene nyomozni, megvan-e másutt is, s él-e a monda még a nép ajkán. Hasonló eredetű a *Szent László füve* név is.

A Dipsacusnak *héjakút*, *gólyakút*, *gólyafű*, *gólyavirág*, *kakukfű* stb. nevei arra vonatkoznak, hogy a növény alsóbb, átellenes levelei oly szorosan összenőnek, hogy fölfogják a harmatot, esővizet, s a néphit szerint ebből isznak a madarak; az ott megálló víz eltünteti az arcról a szeplőt és a májfoltot.

A gyermekek játszanak is a növényekkel és állatokkal. A *gyermekláncfű* neve is innen származik, mert a szárából láncot fűznek. *Lámpa* neve is van, mert bőbitáját elfűjják, mint a lámpást. A maszlag (*Datura stramonium*) tölcseralakú virágját fölfűjják és elpukkantják, s ezért *fúvóka*, *pukkantó*, *puttyantó*, *csattantó* neve is van. Szűrés termése is játékszer, ennek neve *bika*, *disznó*, *sündisznó*, stb., de magát a növényt is hívják *bikásfű*-nek. Rengeteg neve van a katicabogárnak, egész serek gyermekverszói hozzá, amelyek elég régiek lehetnek, mert törökök és tatárok szerepelnek bennük. *Fűskata*, *fűskati*, *fusskata* nevei úgy keletkeztek, hogy a gyerekek kezükre teszik, s aztán azt mondják neki: „Fuss, Kata, fuss! Jönnek a tatárok. Sós kútba löknek, stb.”

Az Országos Néptanulmányi Egyesület és hivatalos lapja, a *Magyar Nyelvőr*, mindezeknél fogva halaszthatatlan teendőnek tartja a népies növény- és állatnevek gyűjtését, e nevek eredetének kutatását, s engem bízott meg ennek a munkának a végzésével. Már eddig is sok anyag gyűlt össze, de a rendszeres gyűjtés még mindig hátra van, mert minden vidékről egy-egy falu egész flórájának és faunájának a népies neveit össze kellene gyűjteni.

Ezek után arra bátorkodom kérni a magyar tanítóképző-intézetek tanári karát, első sorban a természetrajz szaktanárait, szíveskedjenek részt venni ebben a gyűjtő munkában. A tanítóképző-intézetek növendékeinek a legnagyobb része faluról való, akik könnyen fölgyűjthetnék szülőhelyük egész növény- és állatvilágának népies neveit. A növényeket és a kisebb állatokat természetesen gyűjteniük

kellene, mert ők a meghatározást nem tudják elvégezni, a nagyobb állatokról azonban csak leírást adhatnánk, de ennek olyannak kell lennie, hogy a szakember rájuk ismerjen. Némelyik tanulónak szülei, ismerősei is szívesen segítenek a gyűjtésben. Első sorban különben is az öregemberektől kell a neveket kérdezni, mert ők még sok régi nevet tudnak, amit a fiatalok már nem ismernek. A gyűjtést ajánlatos csoportok szerint végezni, tehát pl. a növényeknél külön a fák és cserjék neveit, külön a réten, legelőn, vetésben, útszélien, árokban, erdőben, vizek partján, mocsarakban és kertekben termő virágos növények, ismét külön a virágtalan növények, mint a páfrányok, mohok, zuzmók, gombák neveit. Az állatoknál is a teljesség kedvéért legjobb külön csoportosítani az emlősök, madarak, halak, bogarak stb. neveit. Még a legközönségesebb neveket is föl kell jegyezni, mert az egyik főcél a nevek földrajzi elterjedésének a megállapítása. Rendkívül fontos a falu vagy város nevének följegyzése minden adatnál, nem elegendő a megye vagy a járás neve. Jegyezzük föl a gyűjtő nevét is, hogy a megjelenendő munkában hivatkozhatunk rá.

Nagy súlyt kell vetni az emberek és állatok gyógyítására használt növények neveinek gyűjtésére, s jegyezzük föl, hogy mely betegséget hogyan gyógyítanak vele. Más növények használatát is érdemes feljegyezni, pl. sok növény festékkészítésre alkalmas. Érdeklődünk a gyermekek játékszeréül szolgáló növények és állatok iránt, írjuk le a hozzájuk fűződő versikéket, mondókákat, általában mindent, amihez valami néphit, babona, népszokás kapcsolódik. Feltűnőbb nevek-nél kérdezzük meg, hogy magyarázza maga a nép a nevet, s ügyeljünk a kiejtésre is lehetőleg.

Mint hogy a neveket az egész magyarság területéről össze kell gyűjtenünk, használjuk föl kapcsolatainkat a megszállott területekkel, s akinek rokonsága, ismeretsége van ott, kérje föl a gyűjtésben való részvételre.

Nagy köszönettel fogadjuk, ha a természetrajz szaktanárai a tanulók által gyűjtött anyag meghatározásában segédkeznek, ha azonban ez nehézségbe ütközik, akkor kérjük a gyűjteménynek és a népies neveknek a következő címre való elküldését: Budapest, VII., Rózsa-u. 8. fsz 2.

Beke Ödön dr.

Kell-e a tanítóképzőben a német nyelv?

Ezzel a címmel cikk jelent meg folyóiratunk f. évi februári számában. A cím arra enged következtetni, hogy van olyan elgondolás, amely szerint a német nyelvoktatás nélkülözhető a tanítóképzőben. Arra a kérdésre, hogy van-e rá szükség vagy sem, csak abban az esetben lehet érdemleges feleletet adni, ha sikerül megállapítanunk, hogy idegen nyelv tanulásának van-e nevelőértéke és, ha van: miben rejlik az? Kézzelfoghatóvá kell tennünk ezt a kérdést, konkrétizálnunk kell tényeit, különben lehetetlen az érdemleges állásfoglalás. Általános megállapításokkal, ha azok lényegükben még oly igazak is, nem lehet segíteni, mert ezek az érzészerű, intuitív behelyeződés eredményei és ilyenformán nincs, de nem is lehet logikailag bizonyító erejük. Azon leszek ebben az írásomban, hogy kihámozzam azokat a lélektani elemeket, amelyek feltétlenül kívánatosak teszik idegen nyelvnek a képzőben való tanítását.

Az ember szellemi alkotásai kétféle forrásból erednek. Az egyik immanens törvényszerűségek megvalósításában, a másik pedig az adott tények analizisében és az ezen alapuló szintézisben jelentkezik. Az egyikre az alkotás *öntudatlansága*, a másikra pedig a tények *rendszerezése* jellemző. Immanens törvényszerűséget valósít meg pl. a komponista (és minden alkotóművész), aki megalkotja a maga darabját a nélkül, hogy tudná, miként tette. Egyszerűen engedelmeskedett azoknak az immanens tényezőknak, amelyek lelkében rejlenek, kifejezésre juttatta azokat a törvényszerű összefüggéseket, amiket azután a gondolkodás elemez és összhangzattan, kontrapunktus és más egyéb formájában rendszerez. Röviden, a két forrásnak a neve: művészet és tudomány.

Nem lehet kétséges, hogy nyelv mint alkotás melyik csoportba tartozik. Az emberi lélek öntudatlan munkájának az eredménye, immanens törvényszerűségek megvalósítása, amelyek analizisén alapul azután a nyelvtudomány mint rendszer. A nyelv művészi tény.

Ezzel a megállapítással közelebb jutottunk tulajdonképeni célunkhoz, ahhoz a kérdéshez t. i., hogy mi jelentősége van idegen nyelv tanulásának a nevelés szempontjából, mert mindenesetre leszögezhetünk annyit, hogy idegen nyelv tanulása az érzelmi élet elmélyítésével jár csak úgy, mint minden más művészet tanulása. Ez azonban nagyon általános jellegű megállapítás, amellyel nem igen lehet mihez kezdeni. Egészen más-kép áll azonban a dolog, hogyha egy művészetet emelünk ki a sorból és pedig a nyelvvel legrokonabb művészetet, a zenét és ennek kialakult tanítási módszerét vizsgáljuk. A módszert kell szemmel tartanunk, mert hiszen a módszer azoknak a lélektani fokozatoknak az összessége, amelyeken keresztül a tanítás elérheti célját. Tegyük fel, hogy valaki zeneszerzői pályára készül és tegyük fel, hogy művelődésének egész folyamán csak egyetlenegy zeneszerző munkáival foglalkoznék. Mi volna ennek szükségszerű következménye? Nyilván az, hogy az eljövendő zeneszerző szolgálja másolója lenne annak a mesternek, akinek munkáin felnevelődött. Minden önállóságot nélkülöző epígon fejlődnek ki belőle és az egyéni, tehát a tulajdonképeni értékes vonás, nem juthatna szerephez benne. A képzés módja azonban más mint az ekként feltételezett. A valóságban kiterjed az összes szármottevő mesterekre, akiknek munkái beható tanulmányok tárgyát képezik. Az a felnövekvő zeneszerző tehát már nem válhat egy mesterköltő egyéniségének rabjává, hanem lélektani szükségszerűséggel bekövetkezik az az eset, hogy a felvett lelkiértékeket igyekszik egymással egyensúlyba hozni, azaz a magáéból, a maga szellemiségéből kell valamit

játékba hoznia, mert e nélkül különböző stílárís irányoknak ez a kiegyensúlyozása nem képzelhető el. Pedig, hogy így van, az kétségtelen tény, mert nincs olyan zeneszerző, aki ma úgy komponálna mint Bach, holnap pedig úgy, mint Liszt. Az a valami pedig, amit hozzáad a felvett lelkiértékekhez, az teszi az *egyéniséget*. Ami igaz a zenére mint művészetre, igaz egyformán a nyelvre is mint művészetre, mégis azzal a nagy különbséggel, hogy a nyelvművészetben megnyilatkozó gondolati elem aránytalanul alkalmasabb az egyéni vonás kialakítására, mint a tisztán érzelmi területeket megmozgató zenei, vagy más művészet.

Idegen nyelv érdemleges tanulásának tehát megvan az a nagy értéke, hogy az egyéniség kialakulását mozdítja elő, s így kétségtelenül elsőrangú nevelési eszköznek tekintendő, amelyet az iskolának megfelelőképen fel kell ölelnie, mert nem lehet nemesebb célja, mint egyéniségeket faragni a gondjaira bízott fiatal lelkekből. Bizonyára nem véletlen, hogy kifejezett egyéniségeknél kivétel nélkül megtaláljuk egy-két, vagy több idegen nyelv tüzetes ismeretét. Az egyéniség olyasvalami, amit nem lehet fogalmak által meghatározni, ami tehát nem esik a logikai megismerés körébe, hanem abba a birodalomba tartozik, amelynek „*érzésszerűség*” a neve. Mindezek alapján joggal mondhatjuk, hogy idegen nyelv tanulása egyik legfontosabb nevelőtényezője az „*érzésszerű*” embernek, vagy amint azt általában mondani szokás: az ember érzelmvilágának.

Ami mármost idegen nyelvek tanulásának az értelmi nevelésre való hatását illeti: ezzel a kérdéssel nagyon könnyen végezhetünk. Minden nyelv önmagában lezárt logikai rendszer. Világos tehát, hogy tényeinek kiemelése, gyakorlása egyik leghathatósabb eszköze lesz a logikus gondolkodás kifejlesztésének. Vagyis, a mondottakat összefoglalva: idegen nyelv tanulása egyformán hatalmas eszköze az érzelmi és az értelmi ember nevelésének. Ezek után alig hiszem, hogy kétséges kérdés lehessen: tanítsuk-e a német nyelvet a tanítóképzőben, avagy sem?

Mindamellet mégis érthető, hogy fontolgatás tárgya lehet ma a tanítás vagy nemtanítás kérdése, mert hiszen a gyakorlat szempontjából bizonyára jogos az az okoskodás: ha nem lehet megfelelő eredményt elérni a német nyelv tanításában, akkor igazán kár a rápazarolt időért. De nemcsak a gyakorlati szempont szól a mai körülmények között a német nyelvoktatás ellen, hanem a lélektani szempont is kívánatossá teszi kiküszöbölését. Az eredménytelenség ugyanis helytelen módszert tételez fel. Mivel pedig a helyes módszer nem egyéb, mint azoknak a lélektani mozzanatoknak figyelembevétele, amelyeknek eleget kell tennünk, ha azt akarjuk, hogy a növendék az anyagot asszimilálhassa szellemileg, ennél fogva az olyan módszer, amely ezeket a mozzanatokot elmellőzi, nemhogy nem juttathat kellő nevelői értékekhez bennünket, hanem egyenest károsnak minősítendő, mert szükségszerűen ütközik azzal a kötött marsrutával, amelyet a lélektani elemek a nevelő elé írnak. Minden, ami ütközik a lelkiapparátus természetadta munkarendjével, teher a növendékre, amelytől meg kell szabadítani.

Célszerű lesz, ha rámutatok a ma általánosan használt módszer egyik alapvető hibájára, amely elégtelen lélektani elemzésből veszi eredetét. A növendék szavakat tanul meg, még pedig olyformán, hogy az iskolában néhányszor hallja, azután feladatul kapja és otthon betanulja azokat. Egészen természetes folyamatnak látszik, mert hiszen szavak nélkül csakugyan nincs beszéd. Csak egyről történik itt megfigyelkedés, arról t. i., hogy nem lehet megtalálni azt a tényezőt, azt a kopulát, azt az egyenlőségi jelet, amely a lélek berendezéséből folyólag az idegen nevet automatikusan

kapcsolná a magyarhoz. Ilyen lelkitényező nincs és nem is képzelhető. Hiányában pedig a szótanulás csak folytonos emlékezeti nyilvántartáshoz, az egyébként vak szóformák virtualiter való megtartásához vezethet csupán, s hogy ez milyen gátlást jelent a lelkivilág kifejlődésében, arra *Tan-terv és túlterhelés* című cikkemben kimerítően mutattam rá.

Végeredményben tehát ahhoz a megállapításhoz jutunk el, hogy igenis szükséges a német nyelv tanítása, de okvetlenül gondoskodni kell arról, hogy a mai tanítási módszer helyére más, megfelelőbb kerüljön.

Arra a kérdésre, hogy van-e ilyen módszer? azt kell felelnem, hogy van és e folyóirat 1936. évi decemberi számában rá is mutattam annak lényegére. Cikkem megjelenése után szememre vetették, hogy rámutatok ugyan a ma használatos módszer hibáira, megemlítem, hogy lehetséges más módszer, de ugyanakkor nem mondom meg pontosan, hogy melyik az az új módszer, amely a régi helyére teendő.

A szemrehányás jogosultságát szívesen elismerem és kötelességemnek tartom ezúttal megindokolni, hogy miért nem közöltem részleteiben azt a szisztémát, amely alkalmazandó, hogy a német nyelvtanítás elérje célját és, ezzel kapcsolatban, természetesen érvényesítse idegen nyelv tanulásával járó nevelő értékek lelékformáló hatását.

Azt kell felelnem erre a szemrehányásra, hogy *hiba* lett volna, vagy lenne, ha közöltem volna, vagy közölném, mert a betűkbe foglalt szisz-téma, ha él is, de mégis néma és ahhoz, hogy érdem szerint szólaljon meg: megfelelő interpretátor szükséges, csakúgy, mint az élő, de néma hangjegyekben lefektetett zongoraműnek tartalma is csak úgy érvényesít-hető, ha megfelelő gyakorlatú pianista játssza el. Másvalaki is megpróbál-kozhatik ugyan eljátszásával de valószínű, hogy hallgatói vegyes érzel-mekkel fogadják vállalkozását. Ha tehát kiadnám kezemből ezt az egyéb-ként részleteiben feldolgozott rendszert, biztosra vehetném, hogy több kárt okoznék vele mint hasznot. Ez pedig nem lehet cél.

A dolgon csak úgy lehetne segíteni, hogyha olyan megfelelő képességű ifjú gárda venne körül, amely előtt megeleveníthetném ezt a tanítási rend-szert úgy, amint arra szükség van. Ez az ifjú gárda azután tovább plán-tálhatná, és egyik-másik tagja bizonyosan szebb eredményeket érhetne el mint én, aki a magyar közoktatásügy nagyon szerény napszamosának tu-dom magamat. Ebben az esetben lehetséges volna olyan ösvénynek kije-lölése a német és általában az idegen nyelv tanításában, amely járható és hasznosítható volna; olyan útkijelölés, mint amelyet hangszeriskolám-ban adtam az ifjú tanári nemzedék kezébe. Ma a képzői zenetanítás mikéntje nem probléma többé és éppenilyen kevésbé volna probléma a jövőben német, vagy más idegen nyelv érdemleges tanítása.

Teljes tudatában vagyok annak, hogy ezzel a „pro domo” való be-szélés gyanúját veszem magamra, de ez alól a gyanú alól felment eddigi tanítói működésem és felment korom, amely már végső szakaszát jelenti földi útannak. Azt a szakaszt, amelyet már nem tartkanak egyéni am-bíciók, hanem amelyben egy vágy élteni az embert: jobba, boldogabbá tenni a jövőt, jobban megvetni az új nemzedék ágát, mert miért szenvedjen az is, amikor mi bizonyára megszenvedtünk elődeinkért és megszenvedtünk gyermekeinkért. De ahhoz, hogy fiaink és leányaink élete jobb, emberibb legyen a mienknél, ahhoz szükséges, hogy a lehetőleg legcsiszoltabb kul-túrával rendelkezzenek, ezt pedig csak a tökéletes iskola adhatja meg.

Dr. Kosáry János.

Néhány szó növendékeink kerti foglalkoztatásáról.

Az itt felvetett megjegyzéseket akkor tudjuk megfelelően lemérni, ha a cikkíró helyzetét nagyjából megvilágítjuk. Ezért legyen megengedve, hogy rövidre fogott, teljességre és rendszerességre, sőt „szakszerűsége” sem törekvő közleményemet némileg szubjektív adatokkal támogassam. Mondani-valóim konkrét észlelésből fakadnak.

Ehhez a tárgyhoz bizonyára másként tudnának hozzászólni intézeteink gazdasági szaktanárai, ismét másképen a természetrajz tanárok. E két tanár munkája között különben igen sokoldalú a kapcsolat.

De szólhat a kérdéstről egy olyan helyzetben levő ember is, aki mostanában átvett igazgatói munkakörében nagy iskolai udvarnak és kert-területnek a lehető legcélszerűbb felhasználását és a tanítóképzés szolgálatába való beállítását elvszerűen köteles irányítani, még azzal is számolva, hogy a szaktanároknak különböző a vélekedése és igénye. Az igazgatóknak annyit kell érteniök minden szaktanári kérdéshez, hogy azokat a cél mérlegén jól le tudják mérni. Ehhez a feladathoz még nem szükséges feltétel, hogy valaki a részletekben szakképzett legyen, hiszen nem lehet megkívánni, hogy minden tantárgy egész anyagát egyetlen ember a birtokában tartsa.

Nem tanulmányoztam át e célból se a tantervi utasításokat, se a kitűnő tankönyveket. Nem újítottam fel folyóiratunknak idevonatkozó tájékoztató közleményeit sem, azokat a közleményeket, melyek az anyag- és munkabeosztásról, a módszerről és szakirodalomról tájékoztatnak. Azért ezúttal csak „népszerűen” szólok a tárgyról.

Ma a kormányzat is erőteljesen hangsúlyozza a mezőgazdasági szakoktatás fejlesztésének szükségességét. Megdöbbenően kevés nálunk a gazdasági iskola és a képzett kigazda. Hiába akarnánk önellátásra berendezkedni, hiába fejlesztjük mesterségesen gyáripárunkat, a magyar föld volt és marad nemzeti életünknek az alapja.

A falura kikerülő tanítósnak tehát ismernie és szeretnie kell a földet és fölöttébb értékelnie kell a mezőgazdasági munkát. Akinek a szíve nincsen közel a rögöz, az nem lehet jó falusi tanító. Az érzéketlen tanító csak növeli azt a társadalmi ellentétet, ami az „úri” osztály és földművelő népünk között olyan elszomorítóan fennáll.

A lelki élet emelkedettsége és egészsége szempontjából is hatalmas értéket jelent az, ha valaki a természet közelébe tud férni, de minden mástól eltekintve: a tanítóképző-intézeti növendékek szeretettel kell kézbevennie a mezőgazdasági szerszámokat. Szívesen legyen a növendék a kertben, szeressen ásni, vetni, gyomlálni, fákat nyesegetni. Nem tudom, hogy ebben a tekintetben milyen az átlagos tanítóképző-intézeti növendék lelkülete. Jó lenne ezt az egész országra nézve kissé kideríteni. Arról azonban tudok, hogy a gazdasági gyakorlati órákra sok helyen immel-ámmal vonulnak ki a növendékek, az órákat könnyűnek, inkább szórakozásnak tekintik, semmint komoly és szép feladatnak, élcelődnek, lustálkodnak, ha tehetik és tessék-lássék elpiszmooggják az időt. Láttam olyan növendéket is, aki új bőrkesztyűjével fogta meg az ásó nyelét, mert féltette a tenyere bőrének finomságát. Ez a lelkület nem alkalmas a falu gyermekeinek tanítására! Hol van a modern munkatáborok szelleme, a foglalkozások oly igen szükséges megértő megbecsülése? A kérdés szociális szempontból óriási horderejű!

Növendékeinknek igen is dolgoznia kell az intézeti kertben, még pedig

minél többet. A munka akkor igazán értékes, ha a szaktanár is fizikailag részt kér belőle. Elméleti órát a gazdaságtanból csak annyit tartsunk, amennyire okvetlenül szükség van. A többi tudnivalót beszéljük meg künn, munka közben. Növendékeink érezzék át a természetben végzett termelő munka igaz örömet, éljék át jóleső lendületét, lássák eredményét. Valami legyen belőlük a magyar paraszt gondjából, mellyel a barázdát szántja, vet és arat, mellyel az eget kémleli. A tanítóképző-intézeteknek becsületbeli kérdést kell csinálnia abból, hogy milyen állapotban van a kert, a gyümölcsös. Rendszeres, tökéletes gazdasági kiképzést a világerő sem várhatunk, csak legalább az erős érdeklődést keltsük fel. Itt elégedjünk meg az oktatás nemes értelemben vett herbarti célkitűzésével, azonban csak az érdeklődhetik, aki valamit tud is. Adjuk meg a gyakorlatban használható alapokat.

Az intézetek kertje egyben botanikus kert is, amit a természetrajz oktatásában kell értékesíteni. A botanikus kertet elvégre nem okvetlenül kell kínos tervszerűséggel, pepecseléssel, apró táblácskákkal berendezni. Legyenek meg a kertben a legközönségesebb mezőgazdasági növények, az ismeretesebb virágok, cserjék.

Legjobb botanikus kert maga a természet. Szeresse meg a növendék a mezőt-erdőt, bújja szívesen a tájat.

Sokszor meglepő a növendékeknek e téren való tájékozatlansága. Egyik növendéknek, aki a gyakorló-iskolában tanított, szüksége volt kántárgyóra. Nagyon mentegetőzött előkészítés-órán, hogy nem sikerült találnia, holott az iskola épületétől 10—20 lépésnyire egész sereg virított. Az állatvilág ismeretével sem állunk sokkal jobban. Nem ismerik fel biztosan a pacsirtát, az erdei pintyökét.

Jól tudjuk, hogy a tanítóképző-intézetek tanterve túltömött s növendékeink túlterheltek. De valahol engedni kell. Engedjünk az elméletből, a fölösleges és száraz sok osztályozásból, a skolasztikából, ne pedig az egészséges, gyakorlati hasznú anyagból, a szociális hivatásra nevelésből.

A falusi tanító lelkületéből a természetközelség és munkaszeretet nem hiányozhatik!

Rozsondai Károly.

EGYESÜLETI ÉLET

Márciusi taggyűlés. — J e g y z ö k ö n y v, mely felvétellett a T. I. T. O. Egyesületének 1937. március 16-án a budapesti VII. ker. állami tanító-nőképző-intézetben megtartott taggyűléséről. Jelen vannak *Padányi-Frank Antal* dr. elnöktele mellett: *Molnár Oszkár*, *Frigyes Béla*, *Mesterházy Jenő*; *Bialoskurszky Félix* (Szegeď); özv. dr. *Gerencsérné Szánthó Jolán*, *Jaloveczky Péterné*, *Piros Gabriella*, *Bécsy Kerubina*, *M. Németh M. Margit*, *M. Csernovics Emilia*; dr. *Förhécz József* (Győr); *Barabás Tibor*, *Pócza József*; *Bartal Alajos* (Esztergom); *Vassné Salánky Irma*, dr. *Prochaska Ferenc*, *Kishonti Barna*, dr. *Zsindely Katalin*, *Gyurjác András*, *Erdélyi Olga*.

A taggyűlés első előadója *Beke Ödön* dr. *Népies növény- és állatnemek gyűjtésének fontossága* címen tartott rövid felolvasást, melyet folyóiratunk jelen számában közlünk. Felolvasásának végén arra kérte a tanítóképző-intézeti tanárokat, hogy legyenek segítségére komoly tudományos

és hazafias munkájában, kapcsolódjanak bele növendékeiken keresztül az anyaggyűjtésbe.

Padányi-Frank Antal dr. elnök válaszolt az előadónak. Minden, ami népies és nemzeti, érdeklí a tanítóképző-intézeti tanárságot is. Átérezve az ismertetett kérdésnek is nemzeti jelentőségét, kötelességének fogja tekinteni a közreműködést, hogy a gondolat minél nagyobb visszhangra találjon a kartársak között.

A tárgysorozat második pontja *Frigyes Béla A közgazdasági és társadalmi ismeretek tanítása a tanítóképzőkben* című felolvasása volt.

A komoly és mélyenjáró, nevelői értékektől áthatott előadás a hallgatóság őszinte meggyőződésével találkozott. A felszólalók a legmelegebb hozzájárulással fogadták a tárgy jellemnevelő és az erkölcsi érzületet kialakító hatásáról mondottakat. Hozzászóltak:

Mesterházy Jenő, aki a tárgy tanításának történeti multjával foglalkozott tanulságosan. Megemlítette, hogy 1911-ben még csupán közgazdasági ismereteket tanítottak, azt az anyagot, amit most az év első hat hónapjában dolgoznak fel, társadalmi ismeretek nélkül. A társadalmi ismeretek tanítását elhanyagolták, pedig ezek nélkül még a közgazdaságtan sem érhető igazán. A szociológia jelentőségét csak a kommunizmus után ismerték fel a maga valójában. 1919-ben 30 órát illesztettek be társadalomtanra. Ettől kezdve azután, mintegy másik végletként, ez a felfogás annyira uralta a helyzetet, hogy még a III. oszt. történelmi anyagába is beszorították a társadalmi ismeretek tanítását. A történelem tanára kitér ezeknek a problémáknak megbeszélésére a XIX. század történelmével kapcsolatban utasítás nélkül is, mert szüksége van az idevágó ismeretekre. Éppen azért, a III. osztály anyagában fölösleges ez a rész; hozzászóló a történelem tanárainak nyári szakértekezletén igyekszik odahatni, hogy a szaktársakkal együttesen, memorandum formájában kérjék a III. osztály anyagában a társadalmi ismeretek törlését. A közgazdasági és társadalmi ismeretek tanításának eredményessége szempontjából helyesli, hogy az óraszámot kettőre emelték, bár a jó munkát erősen megnehezíti, hogy nincs tankönyv. Az előadás őt kielégítette, örömmel hallgatta. Különösen mély hatást tettek rá az előadó által kiemelt nevelői gondolatok, mint pl. felelősségtudat, magasabb életfelfogás kialakítása, az önzés elleni küzdelem. Ezért örül annak is különösebben, hogy a középiskolába is bevitték a tárgyat, mert ott, ahol a nemzet jövőre vezetőre hivatott rétege, az intelligenciának vagyosabb tagjai nevelődnek, elsősorban fontos a közgazdaságtanon át az önzetlenség gondolatának beplántálása a társadalom lelkiületébe. A tanítóképzőben ez a tárgy tudja a pedagógiai tárgyak mellett a tanítóképzés igazi célját: az ideális tanító kialakítását elősegíteni.

Bécsy Kerubina igazgatónő szintén abban látja e tárgy jelentőségét, hogy vele a helyes világnézet kialakítását mozdíthatjuk elő. Ő minden órát e gondolat értelmében rendez el. A haladást megnehezíti a tankönyv, mely nem tartalmaz kellő anyagot, ezért kénytelenek jegyzetet készíttetni, ami viszont sok időt elvesz. Úgy, hogy nem tud ezek miatt annyi időt a szociológiára fordítani, mint az előadó. Maga a miniszteri utasítás is keveset kíván, a kijelölt rész 3—4 órás tanítási anyag, ami elég is, ha a III. osztályban már tanulták ezeket.

Özv. dr. *Gerencsér* Istvánné úgy látja, hogy a fiú- és nőképzők tananyagbeosztása nem is egyezhetik, mert vannak témák, melyeket nemcsak más módon, de más terjedelemben is kell feldolgozni, mint a fiúképzőkben. Ilyen pl. a takarékoságról szóló tétel. Miután a jövedelmek legnagyobb része a nők kezéhez jut, s az ő feladatuk ennek gazdaságos beosztása,

felhasználása, fontos, hogy határozott életfelfogást, célkitűzést alakítsunk ki a leányok lelkében, ami természetesen több időt kíván.

Frigyes Béla megköszöni a figyelmet és érdeklődést. Az előző felszólalásokra válaszolva kijelenti, hogy a közgazdaságtan tanítására ő is kevések találja a 6 hónapot. Úgy igyekszik segítséget nyújtani növendékeinek, hogy a tanítási tétel anyagából kivonatot készít, s ezt átadja nekik; tetszésükre bízva lemásolhatják változatlanul vagy még ezen is rövidíthetnek. Nagy reménnyel várja *Horn József* igazgató könyvét. Nehezen tudja elképzelni, hogyan lehet 3—4 órában eredményesen tanítani a szociológiát.

Padányi-Frank Antal dr. örömmel hallgatta az előadást. Ő is alapvetőnek tartja a világnézet kialakítását. Sőt, minden tantárgyat a szerint értékeli, amennyiben hozzájárul a helyes, ideális tanítói világnézet kialakulásához. Ma sokan akarnak hatni a népre. Kell, hogy valaki legyen köztük, aki utat mutat a vélemények kiformalásában. A tanító legyen lelkileg rendezett, csak akkor lehet és lesz a nép igazi vezetője. A tanító ne politizáljon, de fontos nemzeti kérdésekben, adott esetekben mondja meg véleményét. A nép felvilágosítása még nem politizálás, hanem nemzetszolgálat. Az önzésnek nemcsak anyagi oldala van, hanem lelki is. Az elfoglaltság, a hála hiánya, a jótékonyosság megkövetelése, mind lelki önzés, mely ellen küzdenünk kell. Törekedjünk arra, hogy a jelen adottságait történeti alapon oldjuk meg.

Mesterházy Jenő felolvassa *Éber* Rezső egy előterjesztését, melyben megható, meleg szavakkal méltatja *Balázs* Endre ny. tan. képző-int. tanárt, aki áldozatos élettel ötvenezet P-t gyűjtött össze, hogy abból alapítványt létesítsen a piaristáknál szegénysorsú tanulók részére. (Jegyzőkönyvi melléklet.)

Padányi-Frank Antal dr. az egész taggyűlés nevében őszinte meghatottságát fejezte ki *Éber* szép megemlékezése felett, mely méltóképpen értékeli e nemes cselekedetet. Javasolja, hogy az egyesület üdvözzölje az alapítványtevőt. *Balázs* Endre élete olyan élet, melyet eszményként állíthatunk tanítványaink elé. Öröm tölt el mindannyiunkat annak hallatára, hogy a mai időkben akad ilyen lemondó lélek. Annak a rendnek juttatta adományát, amely belőle embert formált. Kívánjuk, a piarista rendnek legyen alkalma az alapítvány segítségével *Balázs* Endre minél több utódát felnevelni. Előbbi felszólalásában arról tett említést, hogy a hála ma elhanyagolt érték. S ennek az érzésnek kifejlesztése fontos, mert nélküle nemzetet nevelni nem lehet. Ez adja meg az igazi nemzeti egységet. A nemzeti életnek hálás emberekre van szüksége. *Balázs* Endre hálás ember; életét feláldozta, hogy hálás lehessen. Mi legyünk büszkéek arra, hogy ő ilyen hálás ember lett; tanítóképző-intézeti tanár volt, tette növeli a tanítóképző-intézeti tanárok iránt érzett megbecsülést is.

Mesterházy Jenő megjegyzi, hogy ez a nemes tett mennyire összhangban áll a mai gyűlésen elhangzott előadás alap gondolatával: az önzetlenséggel. *Balázs* Endrével való együttműködésének idejéből emlékszik, hogy az adományozó mily önmegtápadó, szinte a fukarságig lemondó, aszketikus életet élt, melyen tanártársai csodálkoztak, de okát nem ismervén, azt megérteni nem tudták. Most már világos előttünk, hogy mily magasabb életfelfogás, magasabb cél vezette őt az önként vállalt nélkülözésekben. Példaképpül állhat társadalmunk előtt önzetlenségével. Intézményeinknek, iskoláinknak, kulturális vagy más, szociális missziót betöltő testületeinknek sok *Balázs* Endrere volna szükségük, akik megértve egy magasabbrendű élet parancsát, vagyonukból az egész nemzetre nézve áldásos közintézményeket is támogatnának.

Özv. dr. *Gerencsér* Istvánné felveti a kérdést, vajjon a piaristák tud-

ják-e, milyen lemondó, küzdelmes élet áldozata hozta meg rendiüknek a szép alapítványt?

A taggyűlés *Balázs* Endrét az alapítvány létesítése alkalmából öszinte nagybecsüléssel üdvözli, alapítványára Isten áldását kívánja. Elhatározásáról őt jegyzőkönyvi kivonatban értesíti s megküldi az ő, valamint a piarista rend számára a *Magyar Tanítóképző*-nek azt a számát, mely az alapítvány keletkezését, s annak méltatását ismerteti.

Beke Ödön dr. felszólalása fejezte be az ülést. Azért jött, hogy segítséget kérjen tudományos munkájához. Most pedig megköszöni, amit kapott az előadásból és a hozzászólásokból. Lelki gazdagodására szolgált e taggyűlés meghallgatása. Nemes gondolatok kerültek felszínre. Felszólaló finnországi tanulmányútja során látta szép példáit az igazi önzetlenségnek és hazafiasságnak. Mindenkit tiszteletre készítet az egész nép lelkében gyökerező becsületesség. Az önzetlenség, áldozatkészség, nemzeti lelkesedés hozta létre Turkuban az új finn egyetemet, melyre parasztok, iparosok is adakoztak. Az iskolák telve vannak ösztöndíjakkal. A haza iránti tisztelet minden érzés felett áll. Sokat tanulhatunk finn testvéreinktől.

Az elnök, utolsó felszólaló szavait megerősítve, a magyarságnak finn fiainkonak iránti nagybecsülését kifejezve, az ülést bezárta. K. m. f. *Padányi-Frank* Antal dr. s. k. elnök, *Erdélyi* Olga s. k. titkár.

I R O D A L O M.

Szabolcsi Bence: *Bevezetés a zenetörténetbe.* Franklin-Társulat kiadása („Kultúra és tudomány”), Budapest, 1936. 191 oldal.

Szabolcsi munkája két könyvre oszlik. Az első könyv négy fejezete közül a legelső általános elvi problémákat vet fel. A zeneművészeti alkotások megvalósulása és a történet között lélektani kapcsolatot alkot az időbeliség, mely mindkettőnek közös törvénye. A zenetörténet akkor kezdődhetik, amikor a zene „végérvényesen az emberi összefüggések tagjává lett”. Nem pusztán egy különleges anyagú művészet történetével van dolgunk, hanem az emberi szellem fejlődésének a muzsika szemszögéből nézett történetével. A zene annyira élő anyag, hogy a történeti vizsgálata csak aránylag későn talál művelőkre.

A második fejezet a modern európai zenetörténet fejlődéséről és főbb irányelveiről szól. A modern európai zenetörténet a 18. század második felében: a felvilágosodás, valamint a klasszicizmus „történelem-érlelő” levegőjében kezd kialakulni. A romantika korában a nagy emberek, nagy muzsikusok állnak az érdeklődés előterében, és a zenetörténeti írások célja részben cáfolni, részben pedig igazolni a vitás jelent. A realizmus, továbbá a pozitívizmus a zenetörténet felfogása tekintetében abban nyilvánul meg, hogy a zene autonóm fejlődését kezdik kutatni, s így az átfogóbb emberi, idealisztikus felfogástól kezdenek eltávolodni, viszont ugyanennek az irányzatnak egy másik eredménye: a zenetörténeti kutatás szétágazása szakrészletek szerint. A szétaprózódást előmozdították még a legújabb kor egyes eszmeáramlatai is, melyek részben az egyes nemzetek, részben pedig az egyes társadalmi rétegek szemszögéből való zenetörténeti vizsgálódásokra vezettek. A sokféleségből ismét az egység felé haladnak azok az

irányzatok, melyek vagy lélektani, vagy szellemtörténeti alapon az egész zenei mult egységes szemléletére törekednek. A zenetörténeti látókör tágulását hatalmasan előmozdította az európán kívüli népek zenéjének a figyelembevétele.

A harmadik fejezet a zenetörténeti kutatás módszereiről és erőfeszítéseiről szól. Az anyaggyűjtés nem csupán az írott, hanem a hangzó anyagra is kiterjed, minthogy a kettő egymást kiegészíti és megvilágítja. A zenetörténeti anyag külsőségei hozzásegítenek az írásban fennmaradt zenei emlékek hangzásának az elképzeléséhez. Ide tartozik még a régi zeneelméleti irodalomnak, a régi hangszereknek és végül magának a muzsikusi embernek a figyelembevétele is.

A negyedik fejezet címe: „A végső kérdések felé.” A zenetörténeti tudomány nem hatolhat bele a zeneművészet végső lényegébe. Főként a zene értelme, jelentése kétséges. A korszerűség és elavulás, változás és megmaradás jelenségei állandóan kimutathatók a zene multjában is. A korszakokra osztás kérdésénél nyilvánvalóvá válik, hogy a zene történetének önálló korszakai vannak, tehát p. o. nem állítható párhuzamba a képzőművészeti barokk kor zenéje a tulajdonképeni barokk zenével.

A második könyv három fejezete a zene fejlődésének három nevezetes állomását elemzi az első könyvben kifejtett szempontok szerint. Az egy-szólamú kultúrákról szóló fejezet az egész földkerekség népeinek a zenéjét figyelembe veszi. A többszólamúság ifjúkorát tárgyaló második fejezet, valamint a nagy formákért folytatott küzdelemről szóló harmadik fejezet elsősorban az európai zene kérdései körül mozog.

A nagy szaktudással és azonfelül kiváló kultúrtörténeti tájékozottsággal megírt mű méltán tarthat számot nem csupán a szakemberek, hanem a kultúra minden munkásának az érdeklődésére. Nagy értéke Szabolcsi könyvének a szemléletes és mindvégig lebilincselő előadásmód.

Dr. Gárdonyi Zoltán.

Somos Lajos dr.: *Juristowski Miklós ezredeshadbíró élete és irodalmi működése.* Eger, 1937. 8°, 104 l.

Juristowski Miklós nevét nagyon kevesen ismerik. Kilenc kötetre terjedő művei: elbeszélések, rajzok, karcolatok, nem kerültek a könyvpiacra, könyvtárak kárákátába, legfeljebb néhány napilapnak meleghangú recenziója terelhette rá a figyelmet. Az irodalmi társaságok felfigyeltek a katona-íróra s a Gárdonyi Társaság, a Gyóni Géza Társaság, valamint több vidéki irodalmi kör tagjai sorába iktatta. Most Somos Lajos egrí kartársunk könyve mutatja be az alig ismert író. Éppen abban van e könyv megjelenésének szükségszerűsége és értéke, hogy egy alig ismert íróra irányítja figyelmünket. Somos könyvéből megismerjük a katona-szépíró s egész pályafutását. A lengyel származású, de minden ízében magyarrá lett Juristowski család e felfelé törekvő sarjadékának élete pereg le előttünk, akinek erős akarata, szigorú kötelességteljesítése, tiszta szándékai csak megbecsülést szereztek. A szegény diák nehéz küzdelmeiben ezek az erények segítették át a törekvő ifjút, ezek ékesítették a férfit s irányították minden munkájában. Irodalmi érdeklődését és becsvágását fiatal éveiben nem elégíthette ki. Csak kísérletezett; írói egyénisége nem teljesezhetett ki, mert tollát más célok szolgálatába kellett állítania. Az érdekes életpálya e szakaszait színes képekben vetítik elénk a könyv életrajzi fejezetei. Juristowski férfikora delén túl veszi újra kezébe szépíró tollát s önti ki mindazt, aminek kifejezése reá nézve lelki szükséglet. Feltárja gazdag lelkének tartalmát: a hívő, bízó lélek kiegyensúlyozott életszemléletét, mély

és gazdag érzésvilágát, izzó hazaszeretetét, színes képzeletét. Műveinek értékelésével Somos könyvének két utolsó fejezetében foglalkozik. Az egyes műveket mélyrehatóan, éles meglátással, felkészültséggel elemzi. Felismer minden értéket, rábukkan minden gyengeségre. Elképzeltetően ismertet, találóan jellemez, úgyhogy a művek elolvasása nélkül is előttünk áll egy-egy mű alkata s vágy ébred bennünk az ismertetés hatása alatt a művek közvetlen megismerésére. Az utolsó fejezet meggyőző fejtegetéssel mutatja ki Juristowskiban az ember és az író teljes harmóniáját, akinek irodalmi szépségű műveiben szép lelke, nemes, meleg érzései, emelkedett erkölcsi felfogása tükröződik. Irodalomtörténeti monográfiáink sorában számottevő alkotás Somos Lajos dr. könyve.

Németh Sándor.

Szukováthy Imre dr.: *A mindennapi iskolai testnevelés kérdése orvosi szempontból.* Stephaneum Nyomda r. t., 1936.

A fenti kérdést a Testnevelési Főiskola széleslátókörű orvosigazgatója orvosi szempontból vizsgálja. Foglalkozik először azokkal a hatásokkal, amiket a testnevelés általában kivált, másodsor azzal, hogy hogyan alakulnak a körülmények, ha a hatás mindennap, rendszeresen következik be. A kérdés végeredménye testnevelőtanárok előtt nem kétséges, *Szukováthy* dr. azonban érveivel és részben testnevelő tanárok, részben orvosok megfigyeléseinek ismertetésével meggyőz minden aggályoskodót és kételkedőt arról, hogy „a mindennapos és helyesen végzett testgyakorlásnak orvosi szempontból csakis tudományosan is kimutatható, jó hatásai vannak”. Azaz, ha a heti hat testnevelési órát összevonnánk, a kérdés nem lenne megoldva, a lényeg az, hogy minden nap egy-egy óra testgyakorlást végezzünk. Aki rendszeresen sportol, már egy heti kimaradást is megérez mind testileg, mind lelkileg.

A mindennapi iskolai testnevelés kérdése elvileg tehát már nem kérdéses, kívánatos, hogy minél előbb gyakorlatilag, intézményesen is megvalósuljon.

Többször hallottam, hogy a testnevelők terjeszkedésének és túlzott előretörésének gátat kell már vetni. A testnevelőknek is megvan a békefeltételük erre nézve. Valahogy úgy képzelik a dolgot, mint Napoleon, akinek szintén megvolt a béketeóriája: ha az egész világ francia lesz, nem lesz ok többé a háborúra.

Dr. Krizsanezné Németh Edit.

Erdélyi László dr.: *Magyar történelem.* Művelődés- és államtörténet. Athenaeum Rt. kiadása. Budapest, 1936. Két kötet, összesen 856 l.

Korunk szintetikus törekvésű magyar történetírásában ez a legújabbban megjelent mű elsősorban azért kelthetett feltűnést, érdeklődést, hogy a Hóman Bálint és Szekfű Gyula által megírt és újabb kiadásban megjelent, magas szempontú, részletes feldolgozás után is szót kért hamarosan a magyar történettudomány területén. *Erdélyi* László történetírói munkássága és a jelen mű is igazolja azonban, hogy ez a két kötet még akkor is szükséges és teljes értékű munka lenne, ha valaki akár új 42 kötetes *Historia criticát* írt volna megelőzőleg modern történetírói szempontok szerint. *Erdélyi* László könyve ugyanis tökéletes egyéni munka, mindenkor a forrásokig visszamenő vizsgálódással. A történetíró tudományos módszerével — analízis, szintézis, indukció, dedukció — megállapított sok új tartalom, rendszerezett államtörténeti és kultúrtörténeti előadás igazolják a megjelenését és az, hogy ez a mű egyben az első teljes magyar művelődéstörténet.

Az első kötet 1526-ig vizsgálja hazánk állami és művelődési fejlődés-

sét, a második kötet pedig a mohácsi vésztől napjainkig. Bevezetéként ismerteti a Kárpátország honfoglalás előtti történetét és a magyar eredetkérdést a legújabb következtetésekkel és megállapításokkal. Az ezeréves magyar államéletet hat fő korra osztja s valamennyit újszerűen nevez el uralkodó jellemvonásáról: I. Pogány dominiumos örökfejedelemség. II. Keresztény dominiumos királyság. III. Szentkoronás hűbéri lovagkor. IV. Perszonális uniók a lovagkorban. V. Reformációs török kor. Habsburgok. VI. Gazdasági reformok. Lotharingok. A fő korszakokon belül nemzedékkorokat különböztet meg s ezeréves történetünket huszonnégy átlag és közel 40 éves nemzedékkorban foglalja össze. A szinte önként kínálkozó nemzedékkorokat a történeti tisztánlátás szempontjából ajánlja az eddigi egyenlőtlen korbeosztások helyett. Példaképpen a keresztény dominiumos királyság nemzedékkorokra való tagolását mutatjuk be: Az ezeréves állam erkölcsi megalapítója. Szent István. — Hat király, páros küzdelmek, német hűbéruraság. — Hódít a királyság. Lovag és könyves király. — Ifjú királyok, orosz trónkövetelő. — Görög rokon foglal. Magyar király egyenlő a két császárral (4.—8. nemz. kor). Így vezeti azután végig egész történetünkön a nemzedékkorokat. Ez *Erdélyi* érdekes és eredeti történeti rendszere. Véleményünk szerint a középfokú történeti oktatásra szolgáló könyvek ezt a rendszert a jövőben hasznosan értékesíthetik.

A kötetenként tárgyalt két nagy történeti időszak végén és az Árpád-korban külön kultúrtörténeti összefoglalásokat találunk. Összesen közel 400 oldalra rúg művelődésünk fejlődésének ez a rendszerbe foglalt előadása. A művelődéstörténeti vizsgálódás szempontjai, melyek szerint *Erdélyi* tudományos megállapításainak anyagát előadja, a következők: 1. Föld- és néprajzi viszonyok. 2. A király és udvara. 3. Egyházi társadalom. 4. A világi társadalom osztályai és rendje. 5. Alkotmány és törvényhozás. 6. Hitélet és szellemi művelődés. 7. Családi és társadalmi szokások. 8. Közigazgatás. 9. Bíraskodás. 10. Hadügy, külügy. 11. Adó- és pénzügy. 12. Gazdasági élet. Megtaláljuk az egyes korok külön erkölcsi bírálatát. Államfejlődés, népesedés, társadalom, jogi élet, iskolaügy, gazdasági fejlődés és sok más kérdésre nyújtanak ezek a művelődéstörténeti fejezetek felbecsülhetetlen értékű ismeretet.

Sok új történeti megállapításával indokolja a szerző főképpen munkája kiadását. Meggyökeresedett és eddig általánosan vallott történeti ismeretek helyett hirdet egészen új tételket. Emlékeztünk itt csupán Erdélyi László 1932-ben megjelent *Igaz történetet tanítsunk* c. könyvére (ism. folyóiratunk 1932. jún. száma), ahol összegezte kutatásai eredményeit, rámutatott a középiskolai tankönyvekben hirdetett téves történeti megállapításokra, több mint 50 eddigi helytelenül értelmezett kérdésre és számos hiányra. Most e két kötetes műben még csak teljesebb megokolással és összefüggésben hirdeti negyven évet meghaladó történetírói munkásságának megállapításait, melyek eddig félszáz könyvben és tanulmányban jelentek meg.

Erdélyi könyvének tartalma nem is két kötetre való. Tömör stílusával egy mondatban sokszor egész oldalra való ismeretet sűrít össze. A történeti adatok értékét kiemelő, pozitív történetírói módszerrel megírt műve ezért szükséges kiegészítője az ú. n. szellemtörténeti munkák sokszor tényekben szűkölködő és kapcsolat nélküli, elvont előadásának, melyekben viszont sokszor oldalszámra nem találunk adatokat.

A mű tudományos értéke mellett a középfokú oktatásnak is nagy hasznára lesz és ezért ajánljuk t. kartársaink figyelmébe.

Dr. Mezösi Károly.

Dr. Szukováthy Imre: *Néhány adat a sportbibliográfia történetéhez.*

A testnevelés szétágazó irodalmán kézenfogva, nagy olvasottságot és világlátottságot tanúsítva, vezet bennünket az író.

A világ nagy könyvtárai jórészt nem ismerik sem fő-, sem alrovatként a „testnevelés, testgyakorlás” stb. címeit, így a kutatáskor a rokonvonalú tárgykörök címeit kell átnézni, hogy a szükséges bibliográfiai adatokat összeállíthassuk.

A világ legkitünőbb szakkatalógusát a *Hochschulinstitut für Leibesübungen* megbízásából *Paul Wälken* és *Franz Claus* készítették. Németországban két nagy sportkönyvtár van. Mindkettőnek egy a fogyatkozása, hogy bennük a régi külföldi irodalom ismertetése hiányos.

Szukováthy alapos tanulmánya végigvezet a klasszikus görög kor sporttörténeti munkáitól kezdve a gimnasztika bibliográfiáján. Foglalkozik az egyes sportágak irodalmával, a görög-római boxolástól az angol boxolás történetére vonatkozó munkákkal. A szabadtéri küzdőjátékok irodalma sem marad mostoha. A szerző megállapítja, hogy sem az atletikának, sem a sízésnek nincs külön összeállított bibliográfiája. Az újkori atletika történetét *Misángyi Ottó* dr. írta meg. Ebben a munkában a legfontosabb bibliográfiai kérdésekről is tájékozódhatunk.

Akik a testneveléssel hivatásszerűen foglalkozunk, örömmel vesszük a Testnevelési Főiskola igazgatójának részletes, elméleti tanulmányozáshoz nélkülözhetetlen bibliográfiai tájékoztatását, viszont azt is látjuk, hogy mennyi minden van, amit nem tudunk. Igaz, hogyha már valaki a tanulmányai során eljutott odáig, hogy látja, hogy mennyi van még, amit nem tud, akkor a legjobb úton halad ahhoz, hogy a tanulmányban felsorakoztatott arzenálból kiválassza a sajátmagának szükséges fegyvernemet.

Dr. Krizsanecné Németh Edit.

Tornay Károly: *A levanteintézmény története.* Bpest, 1935. Stádium. 240 l.

Az 1921. évi LIII. testnevelési törvénycikk megalkotásáig nem volt egyetlen oly egyetemes hatású intézményünk, mely az iskolán kívüli ifjúság testi nevelésével foglalkozott volna. Eddig ifjúságunk jelentős többsége a népiskola elhagyása után, tehát kb. 12 éves kortól kezdve, nem hallott semmit az egészséges élet alapvető követelményeiről és nem részesült tervszerű testnevelésben.

Nem csodálkozhatunk tehát, hogy hazánkban ez időben kb. 5 millió vér- és 500 ezer tüdőbeteg élt és a csecsemőhalandóság az összhalálozás felét tette. A szomorú egészségügyi helyzet ismerői közül sokan voltak, kik, féltvén nemzetünk jövőjét, keresték a javulás útját, s azt az egészséges életre való nevelésben és a célszerűen végzett testnevelésben vélték megtalálni.

Ez irányban végzett kitartó munkájuknak eredménye az 1913: XIII. t.-c., mely a totalizátor-adó egy részének felhasználásával létrehozta az Országos Testnevelési Alapot, minek folyamányaként ugyanazon év szeptemberében *Berzeviczy Albert* elnökletével összeült első ülésére az Országos Testnevelési Tanács (OTT).

Az O. T. T. nagy lelkesedéssel megindított munkáját azonban a világháború igen megnehezítette, sőt a kommunizmus parancsuralma meg is szüntette. A háborús vérvesztésegtől alig ocsudó nemzet, élén a Kormányzó Úrral, gyorsan felismeri jövőjének alapját képező ifjúsága testi nevelésének elégtelen voltát és a testnevelési törvénnyel életrehívja a levanteintézményt

Tornay könyve ennek a leghatalmasabb népnevelő intézményünknek a magyar jövőért folytatott áldozatos munkáját ismerteti meg az olvasóval. A munkából megismerjük a pénztelenség, a fásult közöny, a megnemértés és a sok más egyéb baj okozta rengeteg nehézséget, melyek leküzdésével juthatott csak el ez a ma már külföldnek is mintául szolgáló intézményünk mai fejlettségéhez.

Az évente a különböző nyaralóhelyeken rendezett 100 nyaralótábor, a kb. 5 ezer sportverseny és az azokon résztvevő mintegy 160 ezer sportoló levente, az ország minden részében felállított 200 országzászló, a 10 ezer népművelési esemény (előadás, különböző tanfolyam stb), továbbá a hazafias és erkölcsi nevelés területén tapasztalható fejlődés jelzik azt a sokirányú nemzetnevelő munkát, melyet a leventeintézmény végez.

A nagy gonddal megírt és igen szép kiállítású munkát a leventeintézmény barátai örömmel olvashatják *Garamvölgyi Ervin.*

Somorjai László: *Tornavizsga- és ünnepélytervek az elemiben.* Ára 1.20 P. Megrendelhető a szerzőnél: debreceni ref. tanítóképző.

Somorjai Lászlót a testnevelési tanároknak nem kell bemutatnom. Egészséges, talpraesett cikkeit a szaklapokban évek óta figyelemmel kísérem. Érdeklődéssel fogtam kezembe most megjelent dolgozatát is, hogy az elemi iskolákban tanító kollégák számára ismertessem.

Az összeállított vizsgarendek a vidéki gyermekek számára készültek elsősorban, s a szerző helyesen jegyzi meg, hogy a tervekét a „könnyedség jegyében“ állította össze. Ilyen alapon az elgondolás, hogy minden iskolai év végén legyen tornaünnepély, helyes. Mihelyt azonban a megadott mintákat túllépő keretek között rendeznek minden évben ünnepélyt, az szerintem nem helyes. Ilyenkor az év fele a készülődésre megy el, s unalmas tanítónak és diáknak egyaránt.

Más tárgyból a tanult anyag évvégi összefoglalása évenként ugyanaz, miért várnak a testnevelő tanártól minden évben vadonatújat? Nagyszabású tornaünnepélyt bizony nem lehet minden évben kívánni, csak olyant, amelyik a fenti keretek között történik.

A vizsgarendek anyaga fordultatos, játékos, a gyermek lelkivilágának nagyon megfelelő. A mindennapi élet természetes mozgásai bő anyagot szolgáltatnak s ez közel áll mind a gyermekhez, mind a szülőkhöz. Örömet ad a végzőnek, örömet a nézőnek.

A dolgozatot melegen ajánlom.

Dr. Krizsanecné Németh Edit.

Kaposi Károly és dr. Stólmár László: *A természeti és gazdasági ismeretek tanítása a III. és IV. osztályban.* Népiskolai Egységes Vezérkönyvek 3. szám. 385 lap, számos rajzzal. Ára 5 P. Kiadja a kir. magyar egyetemi nyomda. Budapest, 1937.

A népiskolai egységes vezérkönyvek sorozatában a *Természeti és gazdasági ismeretek tanítása a III. és IV. osztályban* című vezérkönyv első kiadása már elfogyott. A második kiadás megírására *Kaposi Károly* és dr. *Stólmár László* vállalkozott. Mindkét szerző ismert mestere nemcsak a népiskolai pedagógiának, hanem a feldolgozott szaktárgy anyagának is. Sokévi bőséges tapasztalat, ezekből kutatással leszűrt eredmények összefoglaló munkája ez. Szerzői arra törekedtek, hogy olyat nyújtsanak, ami az új tanterv szellemében való tanításnak igazán mintája lehessen.

A vezérkönyv első része általános pedagógiai irányítást nyújt, majd tárgyalja a népiskola III., aztán a IV. osztályának anyagát részletesen, minden tanítási egységet külön-külön. Mindkét osztály számára irányító tanmenetet

is mellékelnek osztott és részben osztott, valamint osztatlan népiskolák számára. Arra is nyújtanak útmutatást, hogy mit kell a falun és mit a városban tanítani.

A tanítási egységek tárgyalásánál — igen helyesen — legtöbbször megfigyelő-, tudakozódó-, gyűjtőmunkából indulnak ki. A tanítási egységet kisebb részekre tagolják, ami az áttekintést nagyon megkönnyíti. Tárgyalások során mindig figyelik a tanulók tapasztalatait s ezekre támaszkodnak. Képelem, milyen tevékenység, öröm lehet az ilyen tanításban! Csupa mozgás, cselekvés, élénkség.

Az egyes tervezetekhez nagyon érdekes, tanulságos, szép rajzokat is mellékelnek, amelyek szinte díszei a könyvnek. Még a rossz rajzoló is könnyen elsajátíthatja, hiszen olyan egyszerűek és kedvesek s ezért bizonyára sokan fogják utánozni. Mindezek ellenére bennem mégis aggodalmat keltenek. Szeretném, ha a tanítótság minél kevesebbszer tüntetné fel ezeket a táblára. Ha a tanulók tudnak rajzolni, csinálják ők a füzetükbe csendesfoglalkozások alatt feladat gyanánt. A természetrajz nem rajz, hanem természetismeret és természetszemlélet. A rajz csak kiegészítő eszköz, könnyebb megértésre szolgál. A természetrajzi egyedeket és közösségeket a természetben kell szemléltetni és tanulmányozni.

A természetrajz, gazdaságtan és háztartástan tanításához nincs szükség nagy felszerelésre, de miután télen is van tanítás s olyanokat is kell tanítani, amiket a természetben szemléltetni nem lehet, szükségünk van szertárra, felszerelésre. Szerzők is hangsúlyozzák ezeket, de én még jobban szeretném kiemelni. Tapasztalatból tudjuk, hogy a legtöbb iskola felszerelése majdnem semmi s ezt sokan valahogy természetesnek is gondolják. Nagyon helytelen dolog. Az iskola dísze legyen a városnak és községnek, de nemcsak kívülről, hanem inkább belülről. Népünk zöme az elemi iskolában szerzi meg a műveltségét. Az iskola tehát megérdemli, hogy többet áldozzunk rája, mert a nagyobb áldozatnak nagyobb műveltség lesz az eredménye. A gondolkodó embernek látnia kell, hogy csak a minden tekintetben jól felszerelt iskolától lehet megfelelő eredményt várni. A vezérkönyvben tehát jó lett volna felsorolni mindazt, ami e tantárgy tanításához beszerzésre alkalmas.

Az állatok tárgyalásánál kevés az alaktani anyag, pedig a tanulókat érdeklí (pl. 67. 68. old.).

A gazdaságtan alkalmazott természetrajz. Ezt jobban lehetett volna az egyes tanítási egységeknél kidomborítani.

A város rá van utalva a falura. Ez igaz, de a fordítottját is kell hangsúlyozni.

A tételek nagy része a falusi iskolák számára vannak kidolgozva. Jó lett volna olyan tételeket is csatolni, amelyek csak a városi iskolák számára alkalmasak.

A természetrajz, gazdaságtan és háztartástan tanításával kapcsolatban nagyon sok nevelői vonatkozást lehet tenni, sok egységet akár egyenesen ezekért lehet tanítani. A vezérkönyvben ezt jobban lehetett volna kidomborítani.

Egy pár kisebb hiba is becsúszott, így pl. „Számld meg, hány kavic volt a zúzában!” „A seprút bemártja vízbe és úgy seper.” A nyúl legkedveltebb tápláléka a káposzta; a kígyó bordáinak kiálló végével kapaszkodik; a lepke a hernyófészekbe tojta a petéket; az ibolya csak méhek útján porzódik meg; a cseresznyébe nem megy lepke, hanem cseresznyelég rakja be a petéit; a mókus ellensége nem nyest, hanem nyuszt.

A könyv ismertetésével kapcsolatban még egy megjegyzésem volna. Eddig 14 vezérkönyv jelent meg, mindegyik egy-egy vaskos kötet. Még többnek a megírása hátra van. El tudom képzelni, hogy egy kezdő tanítónak hány álmatlan éjszakát okoz a tanításra való alapos elkészülése. A vezérkönyvek vaskos kötetek, már valóságos könyvtárrá duzzadnak. Nem lehetne ezeket kisebbre s így olcsóbbra is szabni? Így bizonyára könnyebb volna a készülés s mindenki be is tudná szerezni. Ennek elérése céljából elegendőnek tartanám csak a típusokat dolgozni ki, a többit pedig vázlatosan bemutatni. Meg kell könnyíteni a tanítóság munkáját minden téren, csak így lehet fellendülés, munkakedv.

Az említett csekély kifogások mellett a vezérkönyv olyan alapos, tartalmas, módszeres eljárása annyira mintaszerű, hogy minden érdekeltnak a legmelegebben ajánlhatom.

Jaloveczky Péter.

A Franklin-Társulat tavaszi újdonságai. — Tavaszi könyvújdonságokról, magyar írók és tudósok, valamint hírneves külföldi írók könyveinek magyar fordításáról nyújt érdekes tájékoztatást a Franklin-Társulat Magyar Irodalmi Intézet tavaszi újdonságainak most megjelent jegyzéke, amelyet díjmentesen szolgáltat ki minden hozzáférőnek.

H I R E K

Testnevelési tanfolyam tanítók és tanítónők részére. — A Testnevelési Főiskola igazgatósága júl. 5—25-ig tanítók és tanítónők részére tanfolyamot rendez, melyen a népisk. testnevelés köréből az újszerű módszerek, a ritmikus és zenés torna, a szabadtéri testgyakorlatok, az iskolai játékok, a nemzeti és néptáncok kerülnek ismertetésre. Ezzel a tanfolyammal párhuzamosan egy másik tanfolyamot is rendez az igazgatóság a kat. népiskolák tanítói és tanítónői számára, amely tanfolyamnak tárgya a kat. népiskolák számára most megjelenő tanterv és utasítás testnevelési anyagának oktató és gyakorlati módszeres feldolgozása lesz. Az elméleti előadásokat mindkét tanfolyamon a hallgatók közösen fogják hallgatni, a gyakorlati tanítás azonban nemenként külön-külön csoportokban fog történni. — A tanfolyamok díja, a tanfolyamon való részvételt igazoló bizonyítvánnyal együtt, 25 P, amely a tanfolyam megkezdésekor fizetendő. A résztvevők a tanfolyam tartama alatt a főiskola internátusában 50 P lefizetése ellenében kedvezményes elszállásolást és ellátást (naponta háromszori étkezés) kaphatnak. A résztvenni óhajtók legkésőbb jún. 20-ig jelentkezhetnek a főiskola igazgatóságánál (I., Győri-u. 13.). Jelezzék azt is, hogy a lakás és ellátás kedvezményében részesülni kívánnak-e?

Iskolai tanulmányi kirándulások új lehetősége. — Érdekes és széles körben megvalósításra érdemes tervet valósít meg a Debreceni Kölcsönös Segélyzőegyesület. Tervébe egyelőre az ottani ref. és piarista középiskolák tanulói kapcsolódtak bele. A terv szerint minden tanuló a nyolcévi tanulmányi idő alatt három nagyobb belföldi és egy nagyobb külföldi tanulmányi utazáson vehet majd részt. Részvételét azzal biztosítja, hogy az első osztálytól kezdve az iskolai év 10 hónapjában havonként 2 pengőt fizet be a belföldi és kettőt a külföldi kirándulás céljaira. Az első kirándulást a ta-

nulók II. osztályos, a másodikat IV-ed, a harmadikat VI-od és a utolsót VII-ed osztályos korukban teszik majd meg.

Országos díjmentes idegennyelvi táviskolai verseny indul meg a Magyar Külügyi Társaság védősége alatt. A verseny postai úton bonyolódik le és így azon bárki részt vehet az ország bármely részében. Külön kezdő, haladó és felső tagozatok. A kezdők postai úton rendszeres leckeanyagot kapnak, a haladók megadott szövegeket ültetnek át, a felsősök pedig megadott témákat dolgoznak ki. A dolgozatok elbírálása pontozással történik. A különböző előképzettségeket a tagozatokon belül pontelőnnyel egyenlítik ki. Az eredmények kihirdetése és a díjak kiosztása júniusban történik. Jelentkezési ív kérhető a cím és a név megadása mellett: Országos Idegennyelvi Verseny Vezetősége, Budapest, 4. Postafiók 321.

Magyar nótáest. — A jászberényi áll. tanítóképző-intézet február 6-án a mai nevelési rendszernek megfelelő magyaros hangversenyt, nótáestet rendezett. Szemes Gábor tanár az új magyar dalkultúrának Kodállal és Bartókkal átnemesedett jelenlegi helyzetét ismertette. Az intézet zenekara Hubay Horty-indulóját, az énekkar Kodály karádi nótáit, katonadalait s Endre Gyula bakanótáit adta elő. *Libay* Ica énekművésznő Lavotta-dalokat s népdalokat énekelt. *Breuer* Sylvia zongoraművésznő népdalokat játszott. Az intézet növendékei Zilahy Lajos Házasasszéd elgő c. egyfelvonáscsát elevenítették meg s végül magyar körtáncot mutattak be.

Irodalmi szemle. — Dr. Somos Lajos: *A belső szemléltetés pedagógiai jelentősége és eszközei.* (Néptanítók Lapja, 70. évf. 7. sz.) — Drozdy Gyula: *A névmás.* Tíási tervezet (U. o.). — Mácsay Károly: *Az óvónő előkészülete és foglalkozási vázlat.* II. (Kisdednevelés LXII. évf. 4. sz.). — Kéz Andor dr.: *A nanga-parbati tragédia* (A Földgömb, VIII. évf. 4. sz.) — Mácsay Károly: *Az óvónő az iskolán kívüli népművelés szolgálatában* (Pestvármegyei Népművelés, IX. évf. 4. sz.). — Németh Sándor: *Gyóni Géza* (U. o.). — Halmos Péter: *A szerves anyagok bomlása.* Tanítási tervezet. (Népnevelés, 1937. 3. sz.) — Bálint Sándor: *A szegedi paprika útja* (Magyar Szemle, XXIX. köt. 3. sz.). — Kiss József: *A filmoktatás és a tanítóképzés* (Oktatófilm Közleményei, II. évf. 1—2. sz.). — v. Lenky Jenő: *A fogalomképzés és az oktatófilm* (U. o. 3. sz.). — Evva Gabriella: *Nőnevelésünk válsága* (Nevelésügyi Szemle I. évf. 3. sz.).

Személyi hírek, előadások. — *Mesterházy* Jenő a rádió *Mit nézünk meg?* című előadásorozatában márc. 20-án a régi Pilvax-kávéház emlékeit, ápr. 3-án a belvárosi plébániatemplom belsejét ismertette. — A Magyar Paedagógiai Társaság márc. 20-i rendes felolvasó ülésén *Cser János* dr. *Újabb magyar értelmességi vizsgálatok* címen székfoglaló előadást tartott. Székfoglalójának értékét kétségtelenül felfokozta az, hogy dolgozata tényleges kutatás s nem pusztán irodalmi foglalkozás útján keletkezett. — *Gibolya Tibor*, az I. ker. képző testnevelő tanára nevét belügymiszteri engedéllyel *Garamvölgyi* Ervinre magyarosította.

Kornis Gyula kiténtetése. — A kormányzó a miniszterelnök előterjesztésére Kornis Gyula tudományegyetemi tanárt, a képviselőház alelnökét, volt kultuszállamtitkárt magyar kir. titkos tanácsossá nevezte ki. A magyar tudományosság ezen magasan kiemelkedő képviselőjének kiténtetése, ki egyesületünknek is tiszteleti tagja, a tanítóképző tanárság körében osztatlan és mély örömet keltett.

Felvétel az áll. tanító- és tanítónőképző-intézetekbe. — Az áll. intézetekbe az 1937—38. iskolai évre történő felvételek pályázati hirdetménye megjelent a vk. minisztérium hivatalos közlönyének és a *Néptanítók Lapja*-

nak április elsejei számában. A felvétel feltételei a legutóbbi felvétel óta nem változtak. A kérvények benyújtási határideje most is változatlanul ápr. hó 30-ka s a kellően felszerelt kérvények az illetékes intézet igazgatóságánál adandók be. A középisk. érettségi bizonyítvánnyal folyamodókat üres hely esetében változatlanul a IV. évfolyamra veszik fel. A felvett tanulók egész évre vegyes díjak címén 100 pengőt tartoznak fizetni, az internátusokban pedig a tartásdíj évi 500 P.

Báró Wlassics Gyula halála. — Rendkívül tevékeny életének 85. évében ragadta el a halál. Temetése ápr. hó 2-án méltó gyászpompával történt. Br. Wlassics Gyula országunknak egyik legnagyobb fia volt. Kivételes képességei révén, melyekhez soha nem lankadó kitartás társult, mindenkor a legmagasabb és legjelentősebb pozíciókat töltötte be. A bpesti egyetemen rövid ideig a büntetőjog tanára volt, majd a csáktornyai választókerület szabadelvű programmal képviselőjévé választotta. Széleskörű jogi tudásával, szónoki lendületével, publicisztikai munkásságával kitűnt. Három év mulva a Bánffy-kormány kultuszminisztere lett s 9 éven keresztül ő irányította a magyar kultúrpolitikát. Életének további folyamán a közigazgatási bíróság elnöki, majd e mellett a főrendiház s később a felsőház elnöki tisztét töltötte be. Mint kultúrpolitikus elévülhetetlen érdemeket szerzett. A 67-es kultúrrendszer nagy művét az állami népoktatás felvirágoztatásával ő építette tovább. A nevelés és az iskolán kívüli népművelés is sokat köszönhetnek neki. Elhalálózásával egyesületünk egyik tiszteleti tagját veszítette.

Halálozás. — *Amler Antal* c. kir. főigazgató, a bajai áll. tanítóképző-intézet ny. igazgatója évekig tartó súlyos szenvedés után 69 éves korában márc. 5-én elhunyt. Márc. 7-én temették s a hozzátartozókon, rokonokon és ismerősökön kívül tanítványai, volt tanártársai s az intézet jelenlegi tanárai és növendékei kísérték utolsó útjára.

Nyugtázás. Tagdíjat fizetett 1934-re: Daru M., Stich N. — 1935. I. felére: özv. dr. Gerencsér J.-né, Stich N. — 1935-re: Skersil M., dr. Kőrös E., Rónai S. — 1936. I. felére: Paál F. — 1936-ra: K. Németh E., Horvay E., dr. Főrhécz J., Úrhegyi A., Galló P. — 1937. I. felére: Magyar K., Szabó K. — 1937-re: Pödör I., dr. Jakab B., Bocskay J., Dúzs M., Hatvani L., Vadász Z., Tömör B.

Előfizetett a folyóiratra: Kőszeg áll. tkp. (1937), Miskolc rk. tnőkp. (1936), Debrecen rk. tnőkp. (1937), Kiskunfélegyháza rk. tnőkp. (1937), Zalaegerszeg rk. tnőkp. (1937), Bpest III. ker. rk. övönőkp. (1937), Sopron (Ors.) rk. tnőkp. (1937), Győr áll. tnőkp. (1937), Pesthidegkút áll. népisk. (1937).

Tagsági díjat fizetett az 1934. év I. felére: Barabás I.-né (2 P). — 1936. I. felére: Dr. Inczéné Méray I. — 1936-ra: Dr. Tóth F. — 1937. I. felére: Kraft J., dr. Tóth F. — 1937-re: Chobodiczky A., Temesi I. — 1938-ra: Pesut M. Siegfrieda. — Előfizetett a folyóiratra: Polg. isk. Tanárképző gyak. isk. Szeged (1937), Föv. Ped. Könyvtár (1936). — Adomány a Tanárok Házára: Neményi Imre: 100.— P.

Budapest, 1937. április 8.

Pócza József, pénztáros.

Felölös szerkesztő és kiadó: Molnár Oszkár.